న్యాసమీమాంసా

మూలము :
శృంగేరి శారదాపీఠ ఆస్థాన విద్వాంసులు
సాహిత్యశిరోమణి, ఆయుర్వేదాచార్య
శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మ
B.O.L. (వ్యాకరణవేదాన్త)

శ్రీవిద్యారామ గ్రంథమాల
వరంగల్లు

శాస్త్రుల భార్గవ రామ శర్మ

న్యాసమీమాంసా

మూలము :
శృంగేరి శారదాపీఠ ఆస్థాన విద్వాంసులు
సాహిత్యశిరోమణి, ఆయుర్వేదాచార్య
శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మ
B.O.L. (వ్యాకరణవేదాన్త)

ఆంధ్రానువాదము
శాస్త్రుల భార్గవరామశర్మ

సంపాదకుడు
శాస్త్రుల వెంకటేశ్వరశర్మ

శ్రీవిద్యారామ గ్రంథమాల
వరంగల్లు

న్యాసమీమాంసా

శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మ

ఆంధ్రానువాదము : శాస్త్రుల భార్గవరామశర్మ

శ్రీగురుపూర్ణిమ - 28-5-2010

ప్రతులు : 500

వెల : అమూల్యము
న్యాసానుష్ఠానము

ప్రతులకు :
ఎస్. వేంకటేశ్వరశర్మ
ఇం.నెం. 1-4-345,
సత్యనగర్, న్యూ మారుతీనగర్
దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 035
సెల్ : 9849909175

ముద్రణ :
కేశవ గ్రాఫిక్స్, వరంగల్.
9866568549

శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మ గారు

డా॥ రామక లక్ష్మణమూర్తిగారు

బ్రహ్మశ్రీ శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మగారు విద్యార్థిదశలోనే శ్రీ కరపాత్రిస్వామివారి గంభీరమైన హిందీ ప్రసంగాన్ని తెలుగులోకి అనువదించి శ్రీ స్వామివారి అనుగ్రహానికి పాత్రులైనారు. క్రమముగా సాహిత్య-వేదాన్త-వ్యాకరణ-ఆయుర్వేదాది శాస్త్రాలలో ప్రవీణులై స్వామివారి రామరాజ్యపరిషత్తులో క్రియాశీల కార్యకర్తగా బహు కార్యక్రమములలో పాల్గొన్నారు. అధీతి బోధాచరణ ప్రచారణశీలురై భారతీయార్ష ధర్మప్రచారబద్ధకంకణులై 1961లో అష్టగ్రహకూటమి వచ్చినపుడు విశ్వకల్యాణార్థమై నిర్వహించిన శ్రీరుద్రయాగముయొక్క అవబృధయాత్రా సందర్భమున భాగ్యనగరము లోని ఆస్తికజనతా పురస్కృత గజారోహణ సమ్మానితులై, ఆంధ్రప్రదేశీయ పురోహిత బ్రాహ్మణ పరిషత్ వ్యవస్థాపక అధ్యక్షులై (1971), వేదవిద్యాపీఠ శాంకరాద్వైత పాఠశాలా స్థాపకులై శృంగగిరి, కామకోటి, గోవర్ధన శాంకర పీఠాధిష్ఠితులైన శంకరాచార్యులతో సన్నిహిత సంబంధము కలిగియుండి శ్రీశ్రీశ్రీ కరపాత్రిస్వామి శ్రీచరణములనుండి పాదుకాంత శ్రీవిద్యాదీక్షను పొంది (1978), కనకాభిషిక్తులైన వారలు (1983). కాగా, శ్రీ స్వామివారికి అత్యంత ప్రియతమ సామయిక శిష్యశిరోమణియై ఆసేతు హిమాచలము విద్వన్మండలిలో లబ్ధప్రతిష్ఠులై అభినవ విద్యారణ్య బిరుదభూషితులు, శివానందనాథ దీక్షాభిధానము కలిగినవారు ప్రథములు.

ఆర్షేయ వారసత్త్వముగా లభించిన ఆస్తికత్వమును, భగవద్భక్తిని, బంధు ప్రీతిని, స్నేహధర్మాన్ని, తనదియైన వైద్యవిజ్ఞానాన్ని అనుసంధానముచేసి "సర్వే భవన్తు

సుఖినః - సర్వే సన్తు నిరామయాః । సర్వే భద్రాణి పశ్యన్తు - మా కశ్చిద్దుఃఖ భాగ్భవేత్" అను పరమార్థమే లక్ష్యముగా జీవనయానము చేయుచు సహజగానామృత న్యామిశ్రిత సౌనఃపున్యసమాస్వాదిత శ్రీహనుమచ్చాలీసా పయఃపారావార మహామంథానములై ప్రకాశించిన, అధమర్ణులైన మాకొరకు మృత్యుంజయులుగా తిరిగివచ్చిన ప్రథమో దైవ్యో భిషగ్వరులైన పూజ్యశ్రీ డా॥ రామక లక్ష్మణమూర్తిగారు రెండవవారు.

30 సంవత్సరాల క్రింద శ్రీ శాస్త్రిగారు డా॥ లక్ష్మణమూర్తిగారి ఇంటిలో చేసిన రుద్రభాష్యప్రవచనము నిమిత్తముగా శాస్త్రిగారి సహస్రారము నుండి జాలువారిన వాగమృత మందాకినియే న్యాసమీమాంస.

"పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి"

అను భగవద్వచనానుసారము నాటి శ్రీ రుద్రభాష్య ప్రసంగ మధురానుభవముల జ్ఞాపికగా ఈ సారస్వత పుష్పమును బ్రహ్మశ్రీ డా॥ రామక లక్ష్మణమూర్తిగారికి సమర్పించుకొనుచున్న సప్రశ్రయోపహారము.

- సంపాదకులు

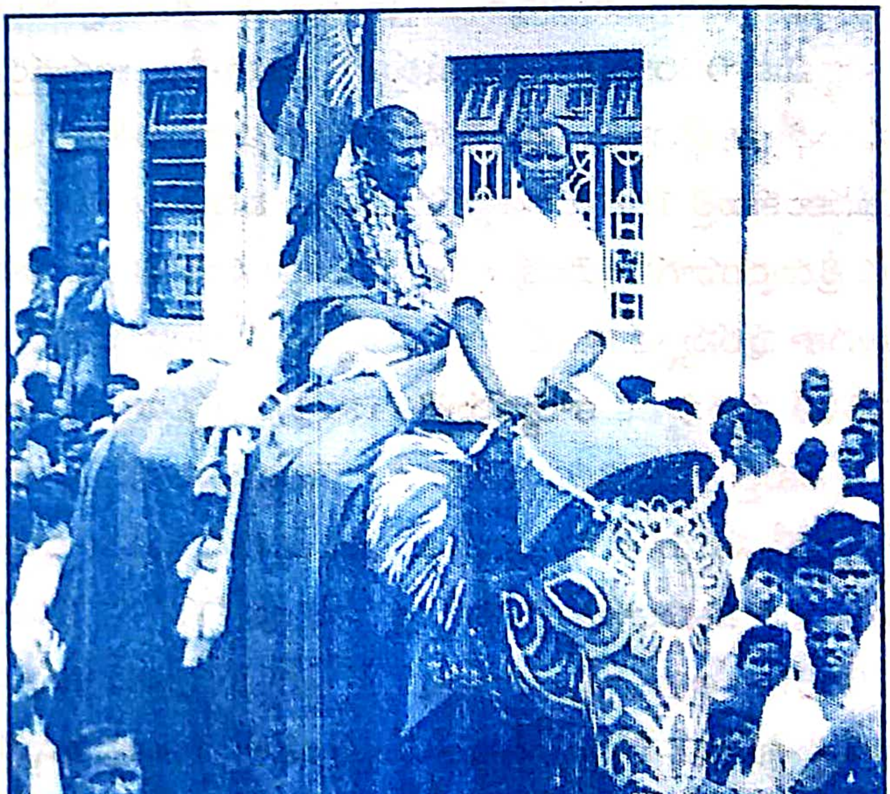

శ్రీ శాస్త్రిగారి గజారోహణ సమ్మాన మహోత్సవ ఛాయాచిత్రము (1961)

श्री श्री जगद्गुरु शङ्कराचार्य महासंस्थानम् दक्षिणाम्नाय श्री शारदापीठम्, शृङ्गेरी

K. M. Balasubramanian
PERSONAL ASSISTANT
To His Holiness Sri Jagadguru
Shankaracharya, Dakshinamnaya
SRI SHARADA PEETAM
SRINGERI-577 139 (Karnataka)

Camp : काळेश्वरम्

Date : २ . ३ . ८२

वे. ब्रह्म. श्री शास्त्रुल विश्वनाथशर्मसु सादरा विज्ञप्तिः।

भवद्भिः लिखितं न्यासमीमांसानामकं लघुकायं पुस्तकं श्रीचरणाः अवाल्लोकयन्।

पूजा जपादिषु न्यासस्य आवश्यकता प्रामाणिकेषु ग्रन्थेषूपलभ्यते। तस्य च प्रयोजनं पूज्यतादात्म्यापत्तिरेव। पूज्यतादात्म्यमापन्न एव पूजकतां प्रपद्यत इति नारुद्रो रुद्रमर्चयेदित्यादि वाक्येभ्योऽवगम्यते।

तदेवमावश्यकन्यास विषये केषांचिल्लोकानां केचित्संशया जाग्रत्येव। तेषां संशयानां समुच्छित्तये भवद्भिरयं ग्रन्थो लिखित इति श्रीचरणा अविदन्। बहून् प्रामाणिकग्रन्थान् परिशील्य विलिखितोऽयं निबन्ध इति तत्र तत्र तत्तद्ग्रन्थ-नाम निर्देशात् ज्ञायते।

श्रीशारदाचन्द्रमौलीश्वरयोरनुकम्पया ग्रन्थोऽयं जिज्ञासूनां उपकृतिं विदधातु भवन्तश्च श्रेयांसि भूयांसि समश्नुवीरन्निति श्रीचरणा आशासते॥

इति निवेदयिता
के. एम. बालसुब्रह्मण्यन्
PERSONAL ASSISTANT TO HIS HOLINESS
SRI JAGADGURU SHANKARACHARYA

నివేదనము

"దేహమాశ్రిత్య భక్తానాం వరదానాచ్చ పార్వతి ।
తాపత్రయోపశమనాత్ దేవతా పరికీర్తితా ॥"

అని కులార్ణవ తంత్రము.

అనాద్యవిద్యాబద్ధుడైన జీవుడు అన్నమయ–ప్రాణమయ–మనోమయ–విజ్ఞానమయ–ఆనందమయములనెడు పంచకోశములందు విహరించుచు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలు కలిగి సంసారమున బడి సుఖానుభవమున ఈశ్వరుని విస్మరించి దుఃఖానుభవమునందు మాత్రము "లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలంబయ్యె ప్రాణంబుల్ ఠావుల్ దప్పెను" అని ఆర్తితో "రావే యీశ్వర కావవే వరద" అని వేడుకొనుట జీవునకెంత సహజమో కారుణ్యదృష్టితో కాపాడుట ఈశ్వరునుకూ అంతే సహజము.

పార్థివ పరమాణువులలో నున్న జీవులు మొదలుకొని ఇంద్రాదులవరకు ఆయా జీవుల కర్మఫలముల నొసఁగు ఈశ్వరుడు ఆర్తుడైన భక్తుని దేహము నాశ్రయించి కోరిన వరములనొసంగి తాపత్రయములను పోగొట్టుటవలన దేవతా శబ్దవాచ్యుడయినాడు.

ఉపనయన సంస్కారముతో మంత్రాధికారము గల బ్రాహ్మణాదులకు ఆయా మంత్రానుష్ఠానములందు దేవతా సాన్నిధ్యాతిశయముండుటకై శాస్త్రములందు బహుప్రకారములైన న్యాసములు విధింపబడినవి. వానిలో ఋష్యాది షడంగ న్యాసములు అతి సామాన్యములు. ఫలాతిశయమును పురస్కరించుకొని మరికొన్ని విశేష న్యాసములు గూడ విధింపబడినవి.

ప్రధానముగా ఈ న్యాసములు సాధక న్యాసములు, దేవతా న్యాసములని రెండు విధములు. దేవాలయములందు ప్రతిష్ఠింపబడు దేవతా విగ్రహములందు ప్రతిష్ఠాంగముగా విహితములైన న్యాసములు తప్పనిసరిగా దేవతా విగ్రహముల

యందు జేయవలసినవే. నిత్యార్చనాదులందు విశేషముగా చెప్పిన న్యాసములు నిత్యము అనుష్ఠించవలసినవే. ఇట్లే సాధకునియందు గూడ అవశ్యాచరణీయములు అభ్యుదయ ఫలాతిశయముగా విహితములైన న్యాసములు గూడ అనుష్ఠించదగినవే.

ఈ ఉభయవిధములైన న్యాసములలో సాంకర్యముగాని లేదా స్వేచ్ఛగా కొన్నింటిని తొలగించుటగాని ప్రత్యవాయ హేతువే కాక పైగా పతన హేతువు గూడ.

అర్థకామాలకు దాస్యము చేయక స్వధర్మ దృష్టితో న్యాసములాచరించి జపార్చన హోమాదులాచరించినప్పుడు మాత్రమే దేవతలు సాధకుని దేహమునాశ్రయించి కోరిన వరములొసంగి తాపత్రయోపశమనము మాత్రమే చేయక తత్త్వజ్ఞానమును గూడ కలిగించి పునర్భవము లేని శ్రీకైవల్యమునుగూడ అనుగ్రహించ గలరని తెలియజెప్పుట ఈ గ్రంథము యొక్క ప్రధాన లక్ష్యము.

అవిగీతశిష్టాచారముగల పెద్దలు క్రమముగా తగ్గిపోవుటవలన, శాస్త్ర గ్రంథములందరకు అందుబాటులో లేనందువలన, సంస్కృతభాష తెలియనందు వలన, శిథిలమగుచున్న శిష్ట సంప్రదాయమును పరిష్కరించు పాండిత్యము లేనందు వలన, ధర్మాభిరతి లేని పరప్రతారణ కలుషితమైన ఈ సమాజమున శిష్టులని వ్యవహరింపబడువారు కూడ తామన్నది తప్పని తెలిసియు సవరించుకొనుటకు సమ్మతించకపోవుటవలన, మూర్ఖులు కాని అజ్ఞులకు సరియైన విషయ పరిజ్ఞానము కలిగి ఎంతో కొంత శాస్త్రీయానుష్ఠాన జన్యమైన శ్రేయస్సు లభించవలయునని మూలమునకు తెలుగులో భావానువాదము గూడ సంతరించుట జరిగినది.

కనీసము పాఠకులలో సమ్యక్జ్ఞానానుష్ఠానాసక్తిని కలిగంచగలిగితే మా కృషి ధన్యమని భావిస్తాము.

ఈ గ్రంథము నవలోకించి లోకానికి దీని అవసరమును గుర్తించి శ్రీముఖ రూపమున ఆశీస్సుల వర్షించిన శ్రీశృంగేరి జగద్గురువులకు సప్రశ్రయాభివందనములు.

ఈ గ్రంథమునకు చక్కగా ముద్రాన్యాసము చేసిన కేశవ గ్రాఫిక్స్ అధినేత శ్రీ శ్రీకాంతాచార్యగారికి 'సన్తు సన్మంగళాని'.

– సంపాదకుడు

ఓమ్

శుభమస్తు – అవిఘ్నమస్తు

న్యాసమీమాంసా

'శ్రీ షోడశీ రసాస్వాద ప్రసక్త కరపాత్రిణే ।
షోడశానంద నాథాయ నమోస్తు గురుమూర్తయే ॥'

యజ్ఞోదానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ।
యజ్ఞ దాన తపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ॥

ఇతి గీతాశాస్త్రోక్త దిశా సర్వేషాం వర్ణానాం, సర్వేషామాశ్రమాణాం అనంతానంత ప్రభేద భిన్నానాం తత్తచ్ఛాస్త్రవిహితానాం కర్మణాం సర్వేషామపి సమాసతః యజ్ఞః దానం తప ఇతి త్రిధా వ్యవహారః ధర్మశాస్త్రే ఉపాసనాయాం స్వతంత్రాయాం జ్ఞానాంగాయాం చ తత్రతత్ర విధానం దృశ్యతే । తత్రాపి యజ్ఞశబ్దవాచ్యస్య దేవతాపూజనస్య సర్వవర్ణాశ్రమ ప్రాధాన్యం పరిదృశ్యతే ॥

భగవత్ పూజాయాః న్యాసాద్యపేక్షయా అంగిత్వేన ఇదం ప్రాథమ్యేన పూజాశబ్దార్థో వ్యాఖ్యాయతే । తత్ర పూజా నామ సర్వోత్కృష్టం ప్రతి అపకృష్టస్య స్వోత్కర్షాధాయకః ఉపచారాపరపర్యాయః అర్హత్తమో వ్యాపారః । ఇతి లోకవేద సాధారణం నిర్వచనం ప్రసిద్ధమ్ । ఏష ఏవ పూజాప్రకారో మాతా పితృ గురు దైవ మానుషాది భేదభిన్నః తత్తద్విశేష సంకలితోఽప్యనుగతః సర్వత్ర పరిలక్ష్యతే। అత్ర సర్వత్రాపి పూజాయాః ఫలత్వేన పూజ్యపూజకయోరైక్యభావాపత్తిః, అథవా సామ్యాపత్తిర్వా దృశ్యతే । అస్మిన్విషయే సర్వేషాం వేదానాం దర్శనానాం ధర్మశాస్త్రాణాం తంత్రాణాం ఇతిహాస పురాణాదీనాం చ అవిరుద్ధం మతం సంలక్ష్యతే ॥

పూజానామ అర్హత్తమేష క్రియమాణః తద్విధేయస్య అర్హణా రూపః పూజితతమో వ్యవహార ఇత్యవోచామ తస్యేతికర్తవ్యతా తు బహుళం లోకాత్ ।

విశిష్య శాస్త్రాచ్చాధిగంతుం శక్యతే। ఏతదర్థ ప్రకాశకాన్యేవ ఉపాసనా ప్రధానా ఉపనిషదః, బోధాయన ప్రభృతీనాం కల్పసూత్రాణి అసాధారణతయా తాని తాని వేదావిరుద్ధతంత్రాణి, ఇతిహాసపురాణాని, కల్పాశ్చేతి ప్రభూతముపలభ్యన్తే ॥

అత్ర ఇదం ప్రమాణజాతం ద్రష్టవ్యమ్ ॥

'తత్ర పూజానామ దేవతోద్దేశేన ద్రవ్యత్యాగాత్మకత్వాద్యాగ ఏవ । తత్రయద్యపి కేషాంచిదావాహనాదీనామత్యాగాత్మకత్వాత్ పూజాత్వం న స్యాత్। న చ తేషాం పూజాత్వం నాస్త్యేవేతి వాచ్యమ్ । షోడశస్వప్యుపచారేషు శాస్త్రకారాణాం పూజాశబ్ద ప్రయోగాత్ । తథాపి యాగాయాగ సముదాయే పూజాశబ్దో గౌరవితప్రీతిహేతు క్రియాత్వేనోపాధినా రూఢ ఏవ। యథా- ఇష్టి పశుసోమసముదాయే రాజసూయశబ్దః। యద్యపి ఈశ్వరే యాగాయాగ సముదాయ క్రియాయా జీవవదన్తఃకరణరూపా ప్రీతిర్నోత్పద్యతే । తథాపి, మాయావృత్తివిశేష ఏవ ప్రీతిః శిక్షాదివత్। సా చ యద్యపి ఉత్పన్నత్వాన్నశ్యతి, తథాపి ఫలం యావత్తిష్ఠతి । అన్యేషాం మతే అపూర్వవత్ ॥

అథ దేవపూజనాధికారిణః । తత్ర – శ్లో॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః స్త్రియః శూద్రాన్త్యజాతయః। సంపూజ్య తం సురశ్రేష్ఠం భక్త్యా సింహవపుర్ధరమ్॥ ముచ్యన్తే చాశుభైర్దుఃఖైర్జన్మకోటిసముద్భవైః । ఇతి నారసింహేయాత్ పూజనస్య

విష్ణుపూజా .... దేవబ్రాహ్మణపూజనమ్ । ఇతి సాధారణ ధర్మమధ్యే పాఠాచ్చ అసంకోచేన సర్వేఽధికారిణః' (వీరమిత్రోదయే పూజాప్రకాశే) ।

సన్తి బహూన్యంగ ప్రత్యంగాని చ పూజావిషయకాణి యేషాం సంక్షేపేణాపి వర్ణనే బ్రాహ్మణాఽపి అధ్యయనాయ పురుషాయుషేణాఽపి న శక్యాని । తత్ర న్యాసోనామ పూజాయాః ప్రధానమంగం యం వినా పూజకత్వం పూజకస్య, పూజ్యం ప్రతి పూజాచ నైవ సిద్ధ్యతః । అపకృష్టః ప్రకృష్టం ప్రతి పూజాం కర్తుం న ప్రభవతి । అపకృష్టేన క్రియమాణ ఉపచారః ప్రకృష్టం న ప్రాప్నోతి, యతః, అపకృష్టేన క్రియమాణః ఉపచారః అపకృష్ట ఏవ భవతి । అతః స ఉపచారః ఉత్కృష్టస్య అపకర్షాధాయకో భవతి । నను సాధకాపరాధాత్ ఉపాస్యదేవతాయాం అపకర్షో న భవతి । అపితు ప్రతిమా ద్యుపహితోపాస్య

దేవతాయా మహిమ్నః హ్రాస ఏవ భవతి । అత ఏవ దేవాలయేషు లుప్తదేవతాయా మహిమ్నః పునః ప్రకాశనార్థం సంప్రోక్షణాది కర్మాణి శాస్త్రే విహితానీతిచేత్సత్యమ్ । తథాపి ఉపాధ్యుపహితయోరభేదేన వ్యవహారస్య లోకే శాస్త్రేచ దృష్టత్వాత్, 'ఉత్కృష్టస్యాపకర్షాధాయకో భవతీతి ప్రయోగస్త్వౌపచారిక ఇతి వేదితవ్యః,' అథవా సః ప్రయోగో ముఖ్య ఏవేతి బ్రూమః కుతః 'ప్రతిమాసు శిలాబుద్ధిం కుర్వాణో నరకం వ్రజేత్' (ఇత్యాదౌ శిలాత్వే సత్యేవ శిలాబుద్ధినిషేధస్య శిలాంతరసాధారణ దేవతానావిర్భావ బుద్ధినిషేధపరత్వవత్' ఇతి స్మృతివచనాత్, (ల.స.భా.) అత ఏవ సా దేవతా తదుపచారం న గృహ్ణాతి । తథా చ విరుద్ధఫలోపలబ్ధిః, నిష్ఫలత్వం వా (తద్యథా) అసత్ప్రతిగ్రహాత్, కదన్నభోజనాచ్చ తేజోహానిర్భవతీతి స్మృతిసముచ్చయః। ఏతద్విప్రతిపత్తేర్నిరాసాయ పూజ్య పూజకయోః సాజాత్యపపేక్ష్యతే । కథమనయోః సాజాత్యం భవేత్ । ఏకస్య జన్మకర్మచేత్యేవమాదీని దివ్యాని, అపరస్య ప్రాకృతాని, ఏకత్ర సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిమత్త్వాదయః – కల్యాణగుణాః, అన్యత్ర అజ్ఞతా–అశక్తతాదయోదోషాః అత ఏవ అఘటిత ఘటనా పటీయాన్ న్యాసవిధిః ప్రవృత్తః అనేన న్యాసవిధానేన ప్రాకృతాన్యస్య జన్మకర్మాణి ప్రాకృతాని దేహేంద్రియ మనఃప్రాణ బుద్ధ్యాదీని ప్రవిలాప్య దివ్యంజన్మదివ్యాని చ కర్మాణి దివ్యాని దేహేంద్రియ మనః ప్రాణబుద్ధ్యాదీని చ ప్రాదుర్భావ్య పూజ్య సజాతీయతాం ప్రాప్య పూజాం ప్రయుజ్య పూజాయాం అవాంతరఫలం త్వగస్థిగతైస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే । సర్వభూతేష్వప రాజితో భవతి । తతో యక్షగంధర్వభూతప్రేతపిశాచబ్రహ్మరాక్షసయమ యమదూతశాకినీడాకినీ సర్పశ్వాపద తస్కరాద్యుపద్రవాద్యుపఘాతాః సర్వే జ్వలన్తం పశ్యంతు । మాం రక్షంతు ఇత్యాదీని క్రమేణ మహాఫలం చాశ్నుతే సాధకః । ఏతన్మహాతాత్పర్యమనుసంధాయైవ 'నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్', 'నా దేవో దేవాన్ యజేత్' ఇత్యాదీని శాస్త్రవాక్యాని ప్రవృత్తాని ॥

అత్ర అరుద్రస్య రుద్రత్వం – అదేవస్య దేవత్వం కథం సంగచ్ఛేతామ్? ఇతి భవతి విచికిత్సా । అత్రేదం తాత్పర్యమవసేయం యత్, జీవః నాత్యన్తాయ వస్తుతో బ్రహ్మణోభిద్యతే । అపితు జీవో బ్రహ్మైవ సన్ అవిద్యాకామకర్మవశాత్

అబ్రహ్మైవ భాసమానః, అపగతేచ కర్మోపాసనా సహకృతేన తత్త్వజ్ఞానేన తస్మిన్మాయావిభ్రమే బ్రహ్మైవ వస్తుతో నిష్పద్యతే । తస్మాత్ 'నారుద్ర' ఇత్యత్ర 'అరుద్ర' ఇతి పదస్థస్య'నఞ' ఈషదర్థతాంవా, అవిద్యాకామకర్మాది సంవలితత్త్వం వాఽర్థం స్వీకృత్య పూజాఫలతయా 'అరుద్రః' రుద్రత్వాగ్రహ గృహీతో రుద్రత్వేన గృహీతో భవతీతి నిష్కర్షః। తథాచ ఘటఃపటో భవతీతివన్న విరుద్ధార్థతా। అపితు శుక్తికాప్యవివేకేన రజతవదవభాసమానా- అశుక్తికా సతీ వివేకేన శుక్తికైవ సంపద్యత ఇతివత్ । ఏతస్యా ఐక్యబుద్ధేర్జననే సాక్షాత్కరణత్వం తత్త్వజ్ఞానస్యైవ కింతు గుణాధాన దోషాపనయనాది సంస్కారాత్మనా తత్త్వజ్ఞానజననే సహకారభావం భజన్ న్యాసవిధిః పరంపరయా మోక్షజనకో భవతి । న్యాసశబ్దార్థస్యాపి పరిశీలనే అయమేవార్థస్తాత్పర్యపర్యవసితో భవతి ।

తథాహి –

న్యుపసృష్ట 'అస'='గీతిదీప్త్యాదానేషు' 'అసు'='క్షేపణే' ఇత్యస్మాచ్చ కర్మణి, భావే చ ఘఞ్ ప్రత్యయేసతి న్యాసశబ్దో నిష్పద్యతే। తథాచ న్యాసోనామ ఉత్కృష్ట వస్తునః క్వచిదుచితస్థలే రక్షణాయ నివేశనం, అథవా - హేయాంశస్య స్వేష్టవస్తునః సకాశాదపసారణమితి గుణాధాన దోషాపనయనోభయాత్మా। అయంత సర్వోఽపి విషయోఽధస్తాన్నిర్దిశ్యమాన వేదాది సచ్ఛాస్త్ర శాక్త-శైవ-వైష్ణవాది తంత్రగోచరైర్వచనైశ్చ ధ్రువీక్రియతే ।

న్యాసేతి కర్తవ్యతా విచారః

ఆదౌ సాధకః స్నాతః శుచిరలంకృతో బద్ధశిఖః ఊర్ధ్వజ్ఞః చైలాజిన కుశోత్తరే ఆసనే యథోక్తాసనవిధినా ఉపవిశ్య, సంకల్పం కుర్యాత్। అముక మంత్రస్య జపస్య, అముక దేవతాయాః పూజనస్య వా అంగభూతతయా భూ-భూత శుద్ధ్యాదికం నిధాయ, అంగన్యాస మాతృకాన్యాసాది తత్తత్కల్పోక్త విధ్యనుసారేణ సమాసతో వ్యాసతశ్చ విదధ్యాత్ । తతో యజనమారభేత। అస్మిన్విషయే ఇమాని ప్రమాణవచనాన్యనుసంధేయాని ।

1. త్వఙ్మజ్జా రక్తయుక్తం చ శరీరమపవిత్రకం ।
   న్యాసేనైవ హి శుద్ధ్యర్థమజస్రం న్యాసమాచరేత్ ॥ (లక్ష్మీరత్నకోశః)

2. 'అథ నమ ఇత్యంగుష్ఠమంత్రముచ్చారయన్ । అంకుశేన శిఖాం బద్ధ్వా శ్రీదేవీరూపం భావయన్, ఆత్మానం స్వదేహే న్యాసజాలాత్మకం వజ్రకవచం విదధీత। న్యాసాశ్చ మాతృకాన్యాసః, కరశుద్ధిన్యాసః, ఆత్మరక్షాన్యాసః, చతురాసనన్యాసః, బాలాషడంగన్యాసః, వశిన్యాదిన్యాసః, మూలవిద్యావర్ణ న్యాసః, షోఢాన్యాసః, చక్రన్యాసః' ఇతి । (నిత్యోత్సవే, యౌవనోల్లాసే, తృతీయే, పు.సం.36)

3. అథ శ్రీచక్రన్యాసఫలమ్ – తత్ర రుద్రయామలే –

'యః ఏవం విన్యస్య దేహే సాధకః స్థిరమానసః ।
విముచ్య మానుషం భావం స సద్యః శివతాం వ్రజేత్ ॥'
'త్రికాలం ధారయేద్యస్తు తస్యసర్వాంగ సంగతమ్ ।
సతతం భాసతే దేవి! సమస్తయోగినీ పదమ్ ॥'
'భూతప్రేత పిశాచాద్యై ర్బాధితుం నైవ శక్యతే ।
సిద్ధవచ్చరతే లోకే తాపత్రయ వివర్జితః ॥' ఇతిచ ।

(నిత్యోత్సవే పరిశిష్టే – పృ.సం.191)

4. 'శ్రీశతచండీయాగాఖ్యే కర్మణి శ్రీప్రధానదేవతా పూజాధికారార్థం భూశుద్ధి భూతశుద్ధి ప్రాణప్రతిష్ఠాన్తర్మాతృకా బహిర్మాతృకైకాదశ న్యాసాంశ్చ కరిష్యే' (శ్రీదుర్గాకల్పద్రుమే, దేవీపూజాప్రకరణే, పృ.సం.127)

5. భూశుద్ధి భూతశుద్ధి ప్రాణప్రతిష్ఠానంతరం 'శ్రీరామపరమాత్మానం సంస్మరన్ రామోఽహమితి విభావ్య స్వదేహే న్యాసజాలాత్మకం వజ్రకవచం విదధీత। న్యాసాశ్చ, అన్తర్మాతృకాన్యాసః, బహిర్మాతృకాన్యాసః, మూర్తిపంజరన్యాసః, కిరీటన్యాసః, మంత్రన్యాసశ్చేతి' (రామోపాసనాపద్ధతౌ, పృ.సం.121)

6. అథాతః పంచాంగరుద్రాణాం న్యాసపూర్వకం జపహోమార్చనాభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః। 'యాతే రుద్రేతి శిఖాయాం' ఇత్యాద్యుక్త్వా అథాత్మానం శ్రీరుద్రరూపం ధ్యాయేత్ ।

'శుద్ధస్ఫటిక సంకాశం త్రినేత్రం పంచవక్త్రకమ్ ।
గంగాధరం దశభుజం సర్వాభరణ భూషితమ్ ॥'

దశభుజేష్వభయవరద శక్తిశూలాక్షమాలా పినాక డమరు ఖట్వాంగ నీలోత్పల బీజపూరఫలయుక్తం నీలగ్రీవం శశాంకచిహ్నం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్ ।

'నీలగ్రీవం శశాంకాంకం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్ ।
నాగాభరణ భూషాఢ్యం వ్యాఘ్రచర్మోత్తరీయకమ్ ।
జ్వలన్తం కపిలజటినం శిఖావిద్యోత కారణమ్ ॥'
'వృషస్కంధసమారూఢముమా దేహార్ధ ధారిణమ్ ।
అమృతేనాప్లుతం హృష్టం దివ్యభోగ సమన్వితమ్ ॥'
'దిగ్దేవతా సమాయుక్తం సురాసుర నమస్కృతమ్ ।
నిత్యం చ శాశ్వతం శుద్ధం ధ్రువమక్షరమవ్యయమ్ ॥'
'సర్వవ్యాపినమీశానం రుద్రం వై విశ్వరూపిణం ।
ఏవం ధ్యాత్వా ద్విజస్సమ్యక్ తతోయజనమారభేత్ ॥'
(ప్రపంచసారసంగ్రహే, పంచవింశఃపటలే పృ.సం.690)

7. 'తతో భూతశుద్ధిం కుర్యాత్తద్యథా' ఇత్యారభ్య 'హృదిప్రతిష్ఠాపయేత్' ఇత్యన్తం భూ-భూతశుద్ధిం ప్రతిపాద్య ప్రాణప్రతిష్ఠామంత్రస్య అన్తర్బహిర్మాతృకా న్యాసయోశ్చ కరహృదయాది న్యాసేషు 'అంగుష్ఠాభ్యాం నమః' ఇత్యనేన రూపేణ న్యాసాన్ నిరూప్య 'ఓం భూః-పద్భ్యాం నమః, ఓం భువః-జానుభ్యాం నమః, ఓం స్వః-గుహ్యాయ నమః, ఓం మహః-నాభ్యై నమః, ఓం జనః-హృదయాయ నమః, ఓం తపః-కంఠాయ నమః, ఓం సత్యం-మూర్ధ్నే నమః' ఇతి సప్తవ్యాహృతీనాం, ఓం తత్సవితుర్బ్రహ్మాతనే-అంగుష్ఠాభ్యాం నమః, ఓం వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే-తర్జనీభ్యాం స్వాహా, ఓం భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే-మధ్యమాభ్యాం వషట్, ఓం ధీమహి ఈశ్వరాత్మనే-అనామికాభ్యాం హుం, ఓం ధియోయోనః సదాశివాత్మనే-కనిష్ఠికాభ్యాం వౌషట్, ఓం ప్రచోదయాత్ సత్యాత్మనే-కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం (అస్త్రాయ) ఫట్, ఏవం హృదయాదిరితి గాయత్ర్యాశ్చన్యాసాః ప్రోక్తాః । కించ తదనుపదమేవ చరణన్యాసే- 'ఓం భూస్తత్సవితుర్వరేణ్యం భూరగ్నయే పృథివ్యై బ్రహ్మణే లోకత్రయాత్మనే పాదాభ్యాం నమః', వర్ణన్యాసే 'ఓం తద్దక్షిణ తర్జన్యై ప్రథమపర్వణే నమః', అంగులిన్యాసే 'ఓం తద్దక్షిణాం

గుహ్యాయ నమః', పదన్యాసే 'ఓం తత్పాదాభ్యాం నమః', అక్షరన్యాసే 'ఓం తం పాదాభ్యాం నమః'।

ఓం రే గుహ్యాయ నమః, ఓం ణి వృషణాభ్యాం నమః' ఇత్యాది రూపేణ న్యాసాః ప్రతిపాదితాః । (గాయత్రీపురశ్చరణపద్ధతౌ-పృ.సం.88-100)

8. 'మమదేవ పూజాయోగ్యతా సిద్ధ్యర్థం భూశుద్ధ్యాదికం కరిష్యే' ఇత్యారభ్య భూ,భూతశుద్ధ్యనంతరం అన్తర్మాతృకాన్యాసాః' ఓం అం నమః .... ఓం అః నమః (నమోన్తాన్) కంఠస్థానే షోడశదలపద్మేన్యసామి' ఇత్యాద్యుక్త్వా 'ఓం అం నమః లలాటేన్యసామి' ఇత్యాదిరూపేణ బహిర్మాతృకాన్యాసాన్ ప్రతిపాద్య' ఓం సహస్రశీర్షాపురుషః - దశాంగులమ్ వామకరాయ నమః' ఇతి పురుషసూక్తన్యాసః ప్రోక్తః (పృ.సం.22-25) కించ కించిద్గ్రంథ సందర్భానంతరం 'లఘున్యాసేన సహితో రుద్రస్నానార్చన విధి'రస్తి ।

(బోధాయనబ్రహ్మకర్మసముచ్చయే - పృ.సం.37)

9. అథాతః పంచాంగరుద్రాణాం న్యాసపూర్వకం జపహోమార్చనాభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః ఓం యాతే రుద్ర శివాతనూ ..... శిరసే స్వాహా । ఓం సహస్రాణి .... తన్మసి లలాటాయ నమః' ఇత్యాది గ్రంథసందర్భో విద్యతే॥'

(హిరణ్యకేశీయబ్రహ్మకర్మసముచ్చయే - పృ.సం......)

10. 'ఇదానీం బోధాయనోక్త శ్రీ రుద్ర మహాన్యాసో జపాదికృతాముపకారాయ సంప్రదాయేనార్థతో వివిచ్యతే' - అథాతః పంచాంగరుద్రాణాం మహాన్యాస పూర్వకం జపహోమార్చనాభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః । ఇత్యారభ్య న్యాస ప్రయోగవివరణే 'యాతే రుద్రశివాతనూః' ఇతి మంత్రానుక్త్వా 'శిఖాయై నమః' ఇత్యుచ్చార్య శిఖాదీన్ స్పృశేత్ । ద్వితీయన్యాసే 'ఓం మూర్ధ్నే నమః' ఇతి మూర్ధ్ని స్పృశేత్ । తృతీయన్యాసే సద్యోజాతమంత్రముచ్చార్య, 'పద్భ్యాంనమః' ఇత్యుచ్చార్య పాదౌ స్పృశేత్ । చతుర్థన్యాసే మనోజ్యోతిరితి మంత్రముచ్చార్య 'గుహ్యాయనమః' ఇత్యుక్త్వా గుహ్యం స్పృశేత్' ఇత్యేవం రూపేణ సర్వోఽపి మహాన్యాస ప్రయోగో యథాశాస్త్రముపపాదితః తత్ర భవద్భిః శ్రీమదభినవశంకరాచార్యపాదైః స్వరచిత రుద్రభాష్య భూమికాయాం (పృ.సం.30) ॥

న్యాసవిధిః

న్యాసోనామ దోషాపనయన-గుణాధానాత్మా సంస్కారవిశేష ఇత్యవోచామ పూర్వం, ప్రారబ్ధకర్మవశాత్ ప్రాప్తం ఇదం శరీరం। శరీరాన్తరంగాణి సేంద్రియాణి మనశ్చేత్యేవమాదీని, ఏతేషాం ప్రాకృతత్వహానాయ దివ్యత్వ సంధానాయ చ తత్తన్మంత్రోచ్చారణపూర్వకం తత్తదవయవానాం యథావిధి స్పర్శనం - విదధీత। స్పర్శనా సంభవేతు స్పర్శభావనయా తత్క్రియానిర్వర్తనం వా। అత్ర ఉద్దేశ్యతయా విధేయతయా చ ద్వేవస్తునీ నిర్దిశ్యేతే। ఉద్దేశ్యతయా పూజాయాం దేవతాముద్దిశ్య విధీయతే, తాం దేవతాం తత్తదవయవాధిష్ఠితతయా భావయన్ 'అంగుష్ఠాభ్యాం నమః' అర్థాత్ తత్తత్ప్రాకృత జీవోపహిత అంగుష్ఠా ద్యవయవాన్ ప్రతి తత్తన్మంత్రరూపకరణేన తత్తదుపాస్యదేవతోపహితాంగుష్ఠా ద్యవయవత్వం భావయేత్ ఇతి సా భావనా నమశ్శబ్దేనోచ్యతే। తథాచ తాదృశ స్వేష్ట దేవతా సాన్నిధ్యం తత్తదవయవేషు కర్తుం తత్తన్మంత్రాణాం నిర్దేశః ఇతి విజ్ఞేయమ్ ॥

శ్రీ తారానాథ తర్కవాచస్పతిభట్టాచార్యసంకలితే, వాచస్పత్యే పంచమభాగే పృ.సం.3966 'నమస్' శబ్దార్థవివరణమిత్థమస్తి। యథా -

నమస్ - అవ్య.నమ-భావే-అసున్-స్వరాది।

నమనే - 1) స్వాపకర్ష బోధకవ్యాపారే, 2) త్యాగే స్వస్వత్వ ధ్వంసాను కూలవ్యాపారే, పుష్పం విష్ణవే నమ ఇత్యాదౌ విష్ణూద్దేశ్యక మంత్రకరణత్యాగ విషయః పుష్పమిత్యేవబోధః। యథాహ శబ్ద శక్తిప్రకాశికాయాం 'పుష్పమిదం విష్ణవే నమ' ఇత్యస్య విష్ణూద్దేశ్యక మంత్రకరణత్యాగస్య కర్మేదం పుష్పమిత్యర్థస్తత్ర చతుర్థ్యా ప్రీత్యుద్దేశ్యకత్వం తదిచ్ఛాధీనత్వరూపం నమః పదార్థే మంత్రకరణత్యాగే బోధ్యతే। ప్రకృత్యర్థస్య చ విష్ణ్వాదేః ప్రీతౌ తదిచ్ఛాయాం వాన్వయః ॥

బ్రాహ్మణాద్యుద్దేశ్యకస్య గవాది త్యాగస్య మంత్రకరణత్వే ప్రమాణాభావాత్ గౌర్బ్రాహ్మణాయ నమ ఇత్యాదికో న ప్రయోగః। బ్రాహ్మణేభ్యో నమోనిత్యమిత్యాదౌ తు నమఃపదార్థోనతిరేవేతి తత్ర విషయత్వం చతుర్థ్యా బోధ్యతే। పుష్పమిదం పరమాత్మనే నమ ఇత్యాదౌ పరమాత్మనః ప్రీత్యసత్వేఽపి తత్ప్రీతిత్వ ప్రకారకేచ్ఛా

సంభవాన్నతత్ ప్రీత్యుద్దేశ్యకత్వా ప్రసిద్ధిః' । నమ్యతే కర్మణి అసున్ । 3) అన్నే, 4) వజ్రేచ నిఘంటుః । నమోవృధ్‌శబ్దే దృశ్యమ్ । సాక్షాదాం ఉప.సం. । నమస్కరోతి నమస్కృత్య అత్ర కృధాతోరేవ నమనార్థతా నమశ్శబ్దస్తు తదర్థ ద్యోతకః తేన నారాయణం నమస్కృత్యేత్యాదౌ ద్వితీయాం ఉపపదవిభక్తేః కారక విభక్తిర్గరీయసీ' ఇతిన్యాయాత్। నమసోవాచకత్వే నమస్కృత్య బ్రాహ్మణేభ్య ఇత్యాదౌ నమఃశబ్దయోగే చతుర్థీ 'నమఃస్వస్తీత్యాది' పాం.సూత్రే త్యాగార్థక నమనార్థకయోరుభయోర్గ్రహణమ్ ॥ 5) యజ్ఞేచ 'యజ్ఞో వై నమః' ఇతి శ్రుతేః ॥ కించ 'గంధం నమః ఇత్యాది శ్రాద్ధ ప్రయోగస్థ నమశ్శబ్దస్యాపి సమర్పణమేవార్థః తదర్థస్యేతి కర్తవ్యతా శిష్టజనై రద్యాప్యనుభూయతేచ ॥

ఇదమత్ర తాత్పర్యం యత్, అధిష్ఠానం అథవా ఉద్దేశ్యః । ప్రాకృత జీవోపహిత అంగుష్ఠాది విధేయం=ఉపాస్య దేవతోపహిత అప్రాకృత అంగుష్ఠాది కరణం మంత్రః సమర్పణక్రియావాచకాః=నమ ఆదిశబ్దాః ఇతి ॥

యది న్యాసప్రసంగే ఉద్దేశ్యస్య చతుర్థీ । తదా నమశ్శబ్దయోగవశాత్, యది సప్తమీ, తదా ఉద్దేశ్యస్యాధిష్ఠాన ప్రాధాన్యేనేతి విభజ్య జ్ఞేయమ్ । ఉక్తం చ శ్రీ లలితాసహస్ర నామభాష్యే శ్రీ భాస్కరరాయమఖినా 'న్యాసోనామ తత్తద్దేవతానాం తత్తదవయవేష్వవస్థాపనం అవస్థితత్వేన భావనేతి యావత్। ఇతి । (ల.స.నా. పూ.పీ.4 శ్లోకసందర్భః) ॥

అత్ర న్యాసేతి కర్తవ్యతాయాం అంగన్యాసకరన్యాసౌ సర్వేషాం మంత్రాణాం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన అవశ్యకర్తవ్యతయా విధీయేతే । అత్రచేమాని ప్రమాణాని ద్రష్టవ్యాణి ॥

1. 'వశ్యాకర్షణ సన్తాపే హోమే స్వాహాం ప్రయోజయేత్ ।
   క్రోధోపశమనేశాన్తే పూజనేచ నమోవదేత్ ॥' ఇత్యాది ।
   (ప్రపంచసారసంగ్రహే, సప్తమపటలే, పృ.సం.35)
2. 'హృదయాదిషు విన్యస్యేదంగమంత్రాంస్తతస్సుధీః ।
   హృదయాయ నమః పూర్వం శిరసే వహ్నివల్లభా ॥'

'శిఖాయై వషడిత్యుక్తం కవచాయ హుమీరితమ్ ।
నేత్రత్రయాయ వౌషట్ స్యాదస్త్రాయ ఫడితి క్రమాత్ ॥'
'షడంగమంత్రానిత్యుక్తాన్ షడంగేషు నియోజయేత్ ।
పంచాంగాని మనోర్యత్ర తత్ర నేత్రమనుం త్యజేత్ ॥" ఇతి ।
(శారదాతిలకే 4పటలే)

3. యత్రయత్ర కరన్యాస మంత్రః పృథగనుక్తస్తత్ర సర్వత్ర తత్తత్సాధ్యమంత్రస్య షడంగైర్వా పంచాంగైర్వా కుర్యాత్ తదుక్తం చాస్మిన్నేవ ప్రపంచసారే –
'అంగుళీషు క్రమాదంగై రంగుష్ఠాదిషు విన్యసేత్ ।
కనిష్ఠాన్తాసు తద్బాహ్యతలయోః కరయోస్సుధీః ॥' ఇతి ।
అథ కరన్యాసప్రకార ఉచ్యతే, ఉభాభ్యాం కరాభ్యాం తత్తదంగుష్ఠాద్యంగులీషు క్రమేణాంగులీ మూలమారభ్యాగ్రం మంత్రపూర్వకమంగుష్ఠాభ్యాం నమ ఇత్యాది న్యసేత్ । తత్ర తర్జనీభ్యామంగుష్ఠయోః ఇతరాసుతు అంగుష్ఠాభ్యాం చ న్యసేత్ । తత్ర పంచాంగపక్షే అంగులీష్వేవ విన్యసేత్ । షడంగపక్షే షష్ఠోన్యాసస్తావత్ వామహస్తతలేన దక్షిణహస్తతలే, దక్షిణహస్తతలేన వామహస్తతలేచ న్యసేత్ । ఏవం కరపృష్ఠయోశ్చ, తదుక్తం చ సత్సంప్రదాయ సర్వస్వాభిధానే ప్రపంచసార వివరణే – ఉభయకరయోరంగుష్ఠయో ర్మూలాద్యాగ్రం తర్జనీభ్యాం, తర్జన్యాది కనిష్ఠాన్తమంగుష్ఠాభ్యాం చ పంచభిరంగమంత్రైః పరామృశ్య, షష్ఠం తలయోశ్చ వామే దక్షిణేన, దక్షిణే వామేన చ న్యసేత్ ॥ ఇతి । (ప్రపంచసారసంగ్రహే, సప్తమపటలే,పృ. 18)।

4. బాహ్యాంగేషు తత్తన్మంత్రాన్తే౽నామికాంగుష్ఠాభ్యాం స్పర్శరూపో న్యాసః । అస్త్రాంగేషుతు స్పర్శాసంభవాచ్ఛిన్నరూప ఏవేత్యాశయేన పరిచిన్తయే దిత్యుక్తం, ఉక్తం చ దక్షిణామూర్తి సంహితాయాం 'పుష్పైర్వానామయా వా౽పి మనసా వా న్యసేదణుమ్' ఇతి । అత్రచ దేవతాశరీరే న్యాస దశాయాం పుష్పైః, స్వస్యబహిఃశరీరే న్యాసదశాయాం అనామయా, స్వస్యైవాన్తఃశరీరే న్యాసదశాయాం మనసేతి వ్యవస్థిత వికల్పార్థో వా శబ్ద ఇతి సంప్రదాయః । అనామయామంగుష్ఠ యోగో వచనాంతరోపసంహార సిద్ధః । (యోగినీహృదయవ్యాఖ్యానే సేతుబన్ధే, పృ.సం. 96)

ఏతాదృశైరన్యైః ప్రమాణైః 'ప్రకృతివద్వికృతిః కర్తవ్యేతి న్యాయేన చ మాతృకాది న్యాసాంతరాణామపి తత్తదవయవ స్పర్శనం యథానిర్దేశం కర్తవ్యమితి శాస్త్రహృదయం వేదితవ్యమ్ ॥

ప్రతిమాదౌ ప్రాకృతత్వ నివృత్తిపూర్వకం దేవతాసాన్నిధ్య సంపాదనాయ దేవతా స్థిరచరాది ప్రతిష్ఠాంగత్వేన యే న్యాసాః విహితాః తే ప్రతిమాదౌ, తథైవ సాధకే ప్రాకృతత్వనివృత్తిపూర్వకం దేవతాసామ్యరూప దివ్యత్వ సంపాదనాయ యేన్యాసా విహితాస్తే సాధకస్య దేహేంద్రియాదిషు న్యస్తవ్యా ఇతి వివేకః। అత్ర చ ప్రమాణాని –

"తతః ప్రథమామృచం వామకరే ద్వితీయాం దక్షిణే న్యసేత్ ... షోడశం మూర్ధ్ని –

ఏవం దేహే చ దేవేచ న్యాసం కుర్యాద్విధానతః ।
అన్యాభిః పంచభిరగ్భిర్హృదయాద్యంగపంచకే ॥
కలశం శంఖ ఘంటేచ పాద్యార్ఘ్యాచమనీయకమ్ ।
సంపూజ్య ప్రోక్ష్యచాత్మానం పూజా సంభారమేవచ ॥
ధ్యాయేదభిమతా విష్ణుమూర్తిం సంపూజయేత్తతః ।"

భరతమాలాయాం –

'కంబుశ్చక్రం శైలభవానార్మదేయాబ్జినీపతీ ।
బాణో విష్ణుశిలాచైషాం ప్రతిష్ఠాం నైవకారయేత్ ॥

భవిష్యపురాణే –

'బాణలింగాని రాజేంద్ర ఖ్యాతాని భువనత్రయే ।
న ప్రతిష్ఠా న సంస్కారస్తేషాంచావాహనం తథా ॥'

కించ –

'ఉద్వాసావాహనే న స్తః స్థిరాయాముద్ధవార్చనే ।
అస్థిరాయాం వికల్పస్స్యా త్థండిలేతు భవేత్ ద్వయమ్ ॥' ఇతి ।
(ధర్మసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదే, పూజ్యప్రతిమాదివిచారః)

అథ శౌనకోక్త విష్ణుపూజన ప్రయోగః

'బ్రాహ్మేముహూర్తే ఉత్థాయ' ఇత్యారభ్య 'శ్రీవిష్ణుపూజనం కరిష్యే' ఇతి సంకల్ప్య భూతశుద్ధిం కుర్యాత్ । యథా-యమితి బీజానుసంధానేన దేహం శుష్కం భావయేత్। రమితి బీజానుసంధానేన దగ్ధం భావయేత్ తతో వమిత్యమృత బీజేన అప్లుతో దేహ ఇతి భావయేత్ । ఇతి భూతశుద్ధిః ।' ఇత్యనంతరం.... మాతృకాన్యాసస్య ఋషిచ్ఛందో దేవతాదికముక్త్వా 'ఓం అంమస్తకే, ఓం ఆంముఖవృత్తే' ఇత్యాది ప్రకారేణ పురుషసూక్తాది న్యాసాంశ్చ ప్రతిమాద్య కలశశంఖ భూమ్యర్ఘ పాద్యాచమనీయ మధుపర్కపాత్రచతుష్టయ పూజాసాదన పీఠపూజాశ్చ ప్రతిపాద్య । సహస్రశీర్షేతి మంత్రేణావాహనం కుర్యాత్। ఇత్యారభ్య।

'భో స్వామిన్ జగతాం నాథ యావత్పూజావసానకం ।
తావత్త్వంప్రీతిభావేన బింబేఽస్మిన్సన్నిధౌ భవ ॥'

ఇతి ప్రార్థ్య పాదయోః పుష్పాంజలిం క్షిపేత్ । తతః పూర్వవత్ పురుషసూక్తేన దేవశరీరేఽపి న్యాసం కుర్యాత్ ॥

(వీరమిత్రోదయే పూజాప్రకాశే, పృ.సం. 129-136)

'ఏవం దేహేచ దేవేచ న్యాసం కుర్యాద్విధానతః' ఇతి ధర్మసింధా వుదాహృత ప్రమాణవచనస్య పౌర్వాపర్యవ్యవస్థా వీరమిత్రోదయే స్పష్టీకృతా।'

ఉదాహరణతయా మహాన్యాసవిధిమేవ పశ్యామః । మహాభారత, మహాభాష్య, మహాదేవ, మహాపూజా, మహాయజ్ఞ, మహాదానాది శబ్దాః లోకే వేదేచ ప్రసిద్ధాః శ్రూయన్తే । ప్రసిద్ధిశ్చ నిర్మూలా న భవతి । అత్ర సర్వత్రాపి మహత్త్వే అసాధారణం బీజం సముపలభ్యతే । తథైవానుభూయతే చ సంప్రదాయ విద్భిః మహాన్యాసస్య మహత్వం నామ ఇదమేవ యత్ అరుద్రస్య ప్రాకృతస్య జనస్య రుద్రత్వ సంపత్తిరితి । యద్యపీదం ఫలం సర్వేషామపి సర్వమంత్ర జాపకానాం సర్వదేవపూజకానాం తదంగత యా న్యాసాన్ విదధతాం సాధారణం ప్రతిభాతి । తథాపి సకల పాప నివర్తకత్వేన సర్వోపాసనాఫలప్రదత్వేన సకృజ్జపాత్ పూజనాచ్చ కర్మోపాసనాజ్ఞాన కాండాత్మక సకలవేద సారభూత శ్రీ శతరుద్రీయాం గత్వేన సాక్షాత్తత్త్వజ్ఞానజనకత్వేన చ మహత్త్వమ్ ॥

అయం మహాన్యాసః పూజ్యస్య ప్రతిమాది శుద్ధ్యర్థోవాస్యాత్, పూజకస్య శుద్ధ్యతిశయ సంపాదనార్థోవేతి భవతి విచికిత్సా। వయన్తు మహాన్యాసః పూజకస్య శుద్ధ్యతిశయ పూర్వకం రుద్రత్వసంపాదనార్థ ఇతి బ్రూమః। కుతః? తథావిధ ఫలశ్రవణాత్। కిం తత్ ఫలమ్? ఉచ్యతే యత్। బోధాయన మహర్షిప్రణీత మహాన్యాస సంగ్రహసూత్రేషు 'ఏవమాత్మని షోడశరౌద్రీకరణం కృత్వా త్వగస్థి గతైః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే। సర్వభూతేష్వపరాజితో భవతి। తతో యక్ష-గంధర్వ-భూత-ప్రేత-పిశాచ-బ్రహ్మరాక్షస-యమ-యమదూత-శాకినీ-డాకినీ-సర్పశ్వాపద తస్కరాద్యుపద్రవాద్యుపఘాతా స్సర్వేజ్వలన్తం పశ్యంతు మాం రక్షంతు ॥' ఇతి కించ ప్రకృతహానాప్రకృతకల్పనాది ప్రకృతస్య రౌద్రీకరణస్య హానాత్। రుద్రస్య అప్రకృత త్వగస్థిగతపాపాది సంబంధకాల్పనాత్ బహుదోష జుష్టత్వాద్దేవతాపక్షో న సంగచ్ఛత ఇతి।

తత్ర కేచిత్పండితమ్మన్యాః పూజనీయస్య రుద్రస్యేతి అర్థాత్। తత్ప్రతికృతే ర్లింగాదేర్వా మహాన్యాస శబ్దవాచ్యా ఇమే న్యాసా భవన్తి నతు సాధకస్యేతి భ్రమన్తస్తత్రచోపపత్తిం బృవతేయత్। అత్ర న్యాసేషు 'అండాభ్యాం నమః' 'గుహ్యాయ నమః' 'అపానాయ నమః' ఇత్యాదీని న్యాసవాక్యాని శ్రూయన్తే। తత్ర స్వయం స్వాండగుహ్యాపానాద్యవయవాన్ నమస్కుర్యాదితి విధిర్నసంగచ్ఛతే తత్రాపి తత్స్పర్శనం, యేన పునఃస్నానాది నిమిత్తం జాయతే। తదత్యన్తమసంగతం ప్రతిభాతి। పూజాకాలే పూజాంగతయా గుహ్యాది స్పర్శనం మహతే దోషాయేత్యాది ప్రలపన్తి ॥

తదేతత్సర్వమున్మత్త ప్రలపితం అకాండతాండవం చ తేషాం శాస్త్రార్థా నభిజ్ఞత్వాత్, సంప్రదాయ జ్ఞాన శూన్యత్వాత్ ప్రాకృత బుద్ధిమలీమసత్వాచ్చ ॥

శాస్త్రం హి పూజకస్య పూజార్హతాపూజ్యసామ్యాపత్తి సిద్ధయే దేహేంద్రియ మనః ప్రాణబుద్ధ్యాదిషు ప్రాకృతత్వ ధర్మాపనోదన పూర్వకం దివ్యత్వ సంపాదనాయ న్యాసాః ప్రవర్తన్తే, తత్ర మంత్రాః కరణతాంభజన్తే। అత ఏవ తైస్తైర్మంత్రైస్తత్తదవయవేషు యథా లింగముపాస్య దేవతాత్వం సంపాద్యతే। తత్ర ఇమే ఉత్కృష్టావయవా। ఇమే నికృష్టావయవా ఇతి, నికృష్టానాం త్యాగః

ఉత్కృష్టేషు దేవతాత్వ స్థాపనమితి పక్షో న సంగచ్ఛతే। నికృష్టానాం ప్రాకృతత్వే యథావస్థితే భక్షితేఽపి లశునే న రోగ శాన్తిరితి । న్యాయస్య ప్రసరః । నికృష్టానవయవా నుచ్ఛిద్యాన్యత్ర స్థాపయితుం న శక్యేతి సాధకోపరాకః । సహైవావస్థానే పునః ప్రాకృతత్వ దోషో యథావస్థిత ఏవ । న్యాసవైయర్థ్యంచ అలమశ్లీల కథయా ॥

తథాహి, కిన్నామాశ్లీలత్వం? అనుపయుక్తత్వం వా తదవయవానాం? ఉత, తద్వాచక శబ్దానాం వా ? నాద్యః, తేషాంమభావే జీవనస్యైవ క్షయాత్, స్త్రీత్వ పుంస్త్వాది నిర్దేశానర్హత్వాచ్ఛ, క్లీబాదీనాం పూజానర్హత్వాచ్ఛ, న ద్వితీయః యస్యార్థస్యాపేక్షితాయాం యః శబ్దః ప్రయోక్తవ్యః తస్యాప్రయోగే దోషః నతు ప్రయోగే అర్థాత్ । విహితత్వే నికృష్టోత్కృష్టత్వాది భావనాపర్యం తత్తదవయవ స్పర్శనం తత్తచ్ఛబ్దోచ్చారణ పూర్వకం తత్తన్నమస్కారాదికరణం చ పుణ్యజనకమ్। అవిహితత్వే అనావశ్యకేచ తత్తదుత్కృష్టావయవ స్పర్శనే, అనవసరశబ్దప్రయోగే చ ప్రత్యవాయజనకత్వం చ భవతి। తేషాం శబ్దమాత్రోచ్చారణే అశ్లీలగమకత్వే 'పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా' 'విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు' 'శాస్త్రయోనిత్వాత్' 'అపానాయ స్వాహా' ఇత్యేవమాదీనామపి అశ్లీలత్వం స్యాత్ । తథా చ సర్వత్రానాశ్వాస ప్రసంగః । నర్మదావాణవాచక 'లింగ'పదస్యాపి తథాత్వాత్। తుష్యతు న్యాయేన ఈశ్వరస్యేమే న్యాసా ఇత్యభ్యుపగమేఽపి కథమశ్లీలత్వపిశాచోక్తిః స్యాత్ ॥

యది మూర్తౌ అండాదీనాం, తద్వాచకశబ్దానాంచ కథమశ్లీలత్వా ద్యపనయః? మూర్తేః ప్రాకృతత్వాత్ యద్యండాదిశబ్దమాత్రవ్యవహారే, అండాద్యతత్వే నమస్కార వైయర్థ్యంచ, అండాది సత్త్వే పునరశ్లీలత్వాపాతః । యది మూర్త్యవయవానాం దేవతా సాన్నిధ్యాత్ దివ్యత్వమితిచేత్, తాదృశ దివ్యత్వం మంత్రన్యాసాది నైవ సాధ్యం – న స్వత ఏవ। కిమంగ! పునస్సాధకావ యవానాం మంత్రన్యాసాదినా దివ్యత్వం న సాధ్యతే । మూర్త్యవయవానాం పునస్సాధ్యత ఇతి విశేషో వక్తవ్యో దేవానాం ప్రియేణ ॥

కించ 'అథాతః పంచాంగరుద్రాణాం న్యాసపూర్వకం జప హోమార్చ నాభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామ। 'ఇత్యత్ర విధిశబ్దస్య జపాదిషు ప్రత్యేక మన్వయ'

ఇతి శాంతికమలాకరే, రుద్రపురశ్చరణవిధౌ వుక్తత్వాత్ అర్చనాభిషేక స్థలే శివలింగస్య, సత్త్వేఽపి హోమకర్మణి శ్రీ రుద్రస్య అష్టమూర్త్యన్యతమస్యాగ్నే స్సత్త్వేఽపి స్పర్శనాభావాత్, జపస్య రుద్రప్రతీక నిరపేక్షత్వాత్ జపే సాధకస్యైవాయం మహాన్యాస ఇత్యభ్యుపగన్తవ్యః అస్తుతావజ్జపకర్మణి సాధకస్య, తదితర కర్మసు ప్రతీకస్యేతి వికల్పయితుం న శక్యతే కుతః జపే సాధకస్య తదితరకర్మసు ప్రతీకస్యేతి విధేరభావాత్ అతశ్చ పారిశేష్యన్యాయేనాస్మత్పక్ష ఏవాశ్రయణీయో భవద్భిః ॥

వస్తుతస్తు స్థిరచరప్రతిష్ఠాంగతయా విహితానాం న్యాసానాం మూర్తేః దివ్యత్వాపాదకత్వం, పూజాజపాద్యవసరేషు విహితానాం న్యాసానాం పూజకస్యేశ్వర తాదాత్మ్యాపత్తిరూప దివ్యత్వ సంపాదకత్వం, సాధకశరీరేంద్రియ మనఃప్రాణాదావితి శాస్త్రార్థ సంప్రదాయ విదాం వివేకః ॥

అస్మిన్విషయే ఇమాని ప్రమాణాన్యనుసంధేయాని -

1. 'నాదేవో దేవమర్చయేత' 'శివోభూత్వా శివంయజేత్' ఇత్యాదివచనైః పరస్యాః పూజాయాః అపరపూజాపరాపరపూజే ప్రత్యంగత్వం మన్యమానః పరపూజామనుపసంహారన్నేవాపరాంపూజాం, పరాఇచ్ఛపూజాం తంత్రేణాహ (ఇంద్రియేత్యాది) ఇంద్రియాణాం ప్రీతిజనకాని గంధాదీని ద్రవ్యాణి త్రైరాత్మ రూపాయాదేవతాయాః పూజనం విదధ్యాత్ । తదుక్తంమామ్నాయరహస్యే-

   'ఇంద్రియద్వార సంగ్రాహ్యైర్గంధాద్యైరాత్మదేవతా ।
   స్వభావేన సమారాధ్యా జ్ఞాతుస్సోఽయం మహామఖః ॥'

   ఇతి । ఈదృశాత్మపూజోత్తరం న్యాసాన్ దేవతాసంఘస్య స్వశరీరేఽవస్థాపన రూపాంశ్చతుశ్చత్వారిశత్సంఖ్యాన్నిర్వర్తయేత్, ఆరభేత । (యోగినీహృదయ వ్యాఖ్యానే, సేతుబంధే, పూజాసంకేతనిరూపణే, పృ.సం.197-198) ।

2. అథ అపరపూజాం వక్తుం తదంగభూతం బాహ్యాన్యాసమహాన్యాసమితి (న్యాసం నిర్వర్తయేద్దేహే షోఢాన్యాస పురస్సరం - యో.హృ.) షోఢాన్యాసో గణేశేత్యాద్యసూత్రే సూచితః । దేహే స్వస్యేతి శేషః ॥ (యో.హృ. వ్యాఖ్యాయాం దీపికాయాం, పూ.సం.ని., పృ.సం.199) ।

3. 'కారణాత్ప్రసృతం న్యాసం దీపాద్దీపమివోదితమ్ ।
ఏవం విన్యస్య దేవేశీం స్వాభేదేన విచిన్తయేత్ ॥' యో.హృ.
ఉక్త న్యాసస్యోత్కర్షం దర్శయన్నుపసంహృత్య ఫలభూతాం వాసనాం విధత్తే కారణాదితి, కారణాత్ ప్రకాశ విమర్శసామరస్యరూపాన్నిఖిల జగద్రూపాత్ దీపాద్దీపమివ ప్రస్తుతం మహాభాసం కారణానురూపం । ఏవముక్త ప్రకారేణ ఉదితం కథితం న్యాసం విన్యస్య స్వాత్మనోఽభేదేన విచిన్తయేత్ । శ్రీచక్రావయవాన్ సశక్తికాన్ స్వదేహావయవైరపృథక్త్వేన విభావ్య తదధిష్ఠాత్ర్యాపరయాచ స్వాత్మనోఽభేదం భావయేదిత్యర్థః ॥ (యో.హృ. వ్యాఖ్యాయాం, దీపికాయాం, పూ.సం.నిరూపణే, పృ.సం.237) ॥

4. తదేవముక్తరీత్యా స్వదేహే విన్యస్య స్వస్య(శ్చ) ఆత్మాచ తయోరభేదేన కారణన్యాసౌ యథాక్రమం చిన్తయేత్ । స్వశబ్దో జీవాత్మపరః ఆత్మశబ్దో దేహపరః । 'స్వోజ్ఞాతావాత్మనీత్యమరః' । 'ఆత్మాదేహే ధృతౌ జీవ' ఇతి విశ్వః । త్రిపురసుందర్యభిన్నమాత్మానం తదావరణదేవతా సమూహాభిన్నం స్వదేహం చ విభావయేదితి భావః ॥ (యో.హృ.వ్యాఖ్యానే, సేతుబంధే, పూ.సం.నిరూపణే, పృ.సం.237) ॥

5. 'ఏవం శంఖపూరణం కృత్వా పునస్తద్వర్ధనీ పాత్రస్థ జలం శంఖే కించిద్విక్షిప్య, తేన జలేన ప్రథమమాత్మాపూజాం కుర్యాత్ । ఆత్మస్ఫూర్త్యర్థం పునరావాహనార్థం చ । తదుక్తం శివపూజాకల్పే, 'నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్' 'నావిష్ణుర్విష్ణుమర్చయేత్' ఇతి । పునరపి తత్రైవోక్తం ఆత్మపూజాం కృత్వా హృదయకమలస్థస్యాన్తర్యామిణః అభివ్యక్తిం సంపాద్య దీపాద్దీపాన్తరమివ, అరణ్యాం మథనేనాభివ్యక్తమగ్నిమాహవనీయాదావివ హృదయకమలాత్ ప్రతిమాదావావాహయేత్ ఇతి । అథాత్మ పూజావిధిస్తంత్రసముచ్చయోక్త ప్రకారేణ లిఖ్యతే ।

'న్యాసక్రమాన్నిజతనౌ ప్రయజేత పీఠమ్ ।
హృద్వారిజన్మని సమర్చ్యపరం మహస్తత్ ॥' ఇత్యాది ।
(ప్రపంచసారసంగ్రహే సప్తమపటలే, పృ.సం.79) ॥

6. 'మనునా హంస దేవస్య కుర్యాన్న్యాసాదికం తతః ।
ఋషిచ్ఛందో దైవతాని న్యసేన్మంత్రస్య మంత్రవిత్ ॥' శ్లో.29
'ఆత్మనో మూర్ధ్నివదనే హృదయేచ యథాక్రమాత్ ।' (శారదాతిలకే)
మంత్రస్యేతి సామాన్యగ్రహణం అత్ర దేవతాయా అపి ప్రాప్తత్వాదాత్మన ఇత్యుక్తిః । తేన అజపాన్యాసే అజపాయా, ప్రణవన్యాసే ప్రణవస్య, బహిర్మాతృకాన్యాసే మాతృకాయాః, భువనేశీ న్యాసే తస్యాః మూలమంత్రన్యాసే జప్యమానస్య మంత్రస్యేతి । మంత్రవిత్ ॥
(శారదాతిలకవ్యాఖ్యాయాం, పృ.సం.138)

7. 'పూజా జపార్చనా హోమాః సిద్ధమంత్రకృతా అపి ।
అంగవిన్యాసవిధురా న దాస్యన్తి ఫలాన్యమీ ॥'
న్యాసం వినా జపం ప్రాహురాసురం విఫలం బుధాః ।
న్యాసాత్తదాత్మకో భూత్వా దేవోభూత్వాతుం తంయజేత్ ॥ ఇతి ।
కులప్రకాశతంత్రేఽపి –
'ఆగమోక్తేన మార్గేణ న్యాసాన్ నిత్యం కరోతి యః ।
దేవతా భావమాప్నోతి మంత్రసిద్ధిశ్చ జాయతే ॥'
'అకృత్వా న్యాసజాతాం యో మూఢాత్మా ప్రభజేన్మనూన్ ।
సర్వవిఘ్నైశ్చ బాధ్యేత వ్యాఘ్రైర్మృగ శిశుర్యథా ॥'
'యో న్యాసకవచచ్ఛన్నో మంత్రం జపతి తం ప్రియే ।
విఘ్నా దృష్ట్వా పలాయన్తే సింహం దృష్ట్వాయథాగజాః ॥' ఇతి ।
వాయవీయ సంహితాయామపి –
'నాశివః శివమభ్యస్యేన్నాశివః శివమర్చయేత్ ।
నాశివస్తు శివం ధ్యాయేన్నాశివః శివమాప్నుయాత్ ॥' ఇతి ।
గ్రంథకృదపి –
'మంత్రాక్షరాణి విన్యసేద్దేహే దేవతాభావసిద్ధయే॥' ఇతి ।
(శారదాతిలకవ్యాఖ్యాయాం పృ.సం.140)

8. 'ఇతి విన్యస్త దేహోఽసౌ భవేద్గంగాధరః స్వయమ్ ।' 89 శ్లో.
'తతః సమాహితో భూత్వా ధ్యాయేద్దేవం సదాశివమ్ ।' 90శ్లో. ఇతి ।
(శారదాతిలకే అష్టమపటలే ....)

9. 'న్యాసస్తు త్రివిధః ప్రోక్తః స్థిత్యుత్పత్తి లయక్రమాత్ ।
స్థితిన్యాసోగృహస్థానాముత్పత్తి ర్బ్రహ్మచారిణామ్ ॥'
ఇత్యారభ్య –
'యథా పూర్వోక్తమార్గేణ శివత్వం యేన జాయతే ।
నాశివః శివమభ్యస్యేన్నాశివః శివమర్చయేత్ ॥
నాశివస్తు శివం ధ్యాయేన్నాశివః ప్రాప్నుయాచ్ఛివమ్ ।
తస్మాచ్ఛైవీం తనుం కృత్వా త్యక్త్వాచ పశుభావనామ్ ॥
శివోఽహమితి సంచిన్త్య శైవం కర్మ సమాచరేత్ ॥

ఇతి శ్రీ శివపురాణే వాయవీయ సంహితాయాముత్తరభాగే ద్వావింశేఽధ్యాయే త్రయశ్చత్వారింశత్ శ్లోకేషు న్యాసవిధిః ప్రోక్తః తత్రైవ పూర్వోత్తరాధ్యాయేషు శివపూజా అతివిస్తరేణోపవర్ణితా ద్రష్టవ్యా విద్వద్భిః ॥

అనేనాపి హేతునా మహత్త్వం తస్య న్యాసస్య పరిలక్ష్యతే యత్ । స్వయం మహాదేవోఽపి, ఆత్మానమాత్మన్యవలోకయన్ అర్థాత్ ధ్యాయన్ ధ్యానాంగ తయా సద్యోజాతాది మంత్రాంగన్యాసం స్వప్రయోజనాభావేఽపి లోకసంగ్రహ మేవాభిపశ్యన్ చకారేతి । కాళిదాసః తపశ్చర్యారంభే భగవన్తం వర్ణయామాస । యథా –

శ్లో॥ అమీహి వీర్యప్రభవం భవస్య జయాయసేనాన్యమశన్తి దేవాః ।
స చ త్వదేకేషు నిపాతసాధ్యో బ్రహ్మాంగభూర్బ్రహ్మణి యోజితాత్మా ॥
(కాళిదాస కుమారసంభవే, 3సర్గే, 15శ్లోకః)

“..... బ్రహ్మణాం సద్యోజాతాది మంత్రాణామంగానాం హృదయాది మంత్రాణాం భూః స్థానం బ్రహ్మాంగభూః కృతమంత్రన్యాస ఇత్యర్థః । బ్రహ్మణి నిజతత్త్వే నిఘం 'వేదస్తత్త్వం–తపో బ్రహ్మ' ఇత్యుభయత్రాప్యమరః। యోజితాత్మా నియమితచిత్తః మంత్రన్యాసపూర్వకం బ్రహ్మధ్యాయన్నిత్యర్థః। ఇతి మల్లినాథః॥

అఖిల దర్శన సార్వభౌమేణ శ్రీమదప్పయదీక్షితేంద్రేణాపి స్వరచిత శివార్చనప్రకాశే సర్వత్రాయమేవ భావః స్ఫుటీకృతః ॥

వస్తుతస్తు న్యాసవిధేర్మహాతాత్పర్యే పర్యాలోచ్యమానే క్రమాదద్వితీయాత్మ భావాపత్తిరేవేతి న్యాసతత్త్వాన్యస్తలదర్శినా యోగినీహృదయవ్యాఖ్యాత్రా భాస్కరాయ మఖినా ।

'ఏవం యోన్యస్తగాత్రస్తు సపూజ్యః సర్వయోగిభిః ।
నాస్త్యస్య పూజ్యో లోకేషు పితృమాతృముఖోజనః ॥
స ఏవ పూజ్యస్సర్వేషాం సః స్వయం పరమేశ్వరః ॥'

ఇతి శ్లోకవ్యాఖ్యాన సందర్భే అవిష్కృతమ్ ॥

తథాహి షోఢాన్యాసమహిమానమావిష్కరోతి ఏవమిత్యాది ... యం ప్రణమేదిత్యస్య క్రోధేన ప్రణమేదిత్యర్థ । ఇతి సౌభాగ్యరత్నాకరే స్థితం యుక్తం చైతత్ ॥

ఖం వాయుమగ్నిం సలిలం మహీం చ జ్యోతీంషి సత్త్వాది దిశో ద్రుమాదీన్।
సరిత్సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం యత్కించభూతం ప్రణమేదనన్యః ॥

ఇతి విష్ణుభాగవతోక్తరీత్యా దేవ్యనన్యస్య సర్వత్ర దేవీభావనాయా అవశ్యకత్వేన సర్వస్యాపి నమస్కార్యత్వాత్, ప్రకృతానమస్కార్యత్వావచ్ఛేదికాయాః స్వాపేక్షయాఽపకృష్టతాయాభేదవ్యాప్యాయాః పునః పునర్విభావనేనాద్వైతోపాస్తి విరోధాపత్తేః, విజాతీయ ప్రత్యయ తిరస్కారాభావాత్ । న చ స్వాపేక్షయోత్కృష్ట తాయా నమస్కార్యతావచ్ఛేదికాయా అపి భేదవ్యాప్యత్వేన స దోషస్తుల్య ఏవేతి వాచ్యమ్ । మిథస్తుల్యానామపి 'అన్యోన్యగురవో విప్రాః' ఇత్యాది వచనైః పరస్పరం విధానేనాన్యాపకృష్టతాయా ఏవ(వా) నమస్కార్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ । న చ స్వనమస్కార నిరాసాయ స్వభిన్నత్వస్యాపి తత్ర విశేషణీయత్వేన తద్దోషతాదవస్థ్యం శంక్యమ్। స్వస్మిన్నపి బ్రహ్మభావనయా 'తస్మై మహ్యం నమోనమః' ఇత్యాద్యభియుక్తవచనాచ్చ స్వనమస్యేష్టత్వాత్ । అనన్య ఇతి పదేన భాగవతేఽప్యస్యార్థస్య జ్ఞాపితత్వాత్ ॥

సర్వోపప్లవరహిత ప్రజ్ఞానఘన ప్రత్యగర్థో బ్రహ్మాహమస్మి ।
సోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి
॥ఓమ్ ॥

న్యాసమీమాంసా భావప్రకాశిక

'అర్థవిజ్ఞాన సర్వస్వం శిష్యవాత్సల్యవారిధిమ్ ।
శ్రీశివానంద నాథాఖ్యం విశ్వనాథ గురుం భజే ॥'
'యజ్ఞోదానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ।
యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ॥'

పవిత్రములైన యజ్ఞ-దాన-తపః కర్మలు అపరిత్యాజ్యములేగాక అవశ్యమాచరించదగినవని గీతాశాస్త్రము నుడువుచున్నది. యజ్ఞాది కర్మలు వర్ణాశ్రమాది యోగ్యతల ననుసరించి అనేక విధములుగా సమష్టిగను, వ్యష్టిగను, స్వతంత్రముగను లేక జ్ఞానాంగముగను ప్రతిపాదింపబడినవి.

'యజ' (దేవపూజా సంగతికరణేషు) ధాతువు నుండి నిష్పన్నమైన యజ్ఞ శబ్దమునకు 'పూజ' యని అర్థము. పూజయనగా సంకల్పము మొదలుకొని ఉద్వాసన పర్యంతము గల అనేకములైన ఉపచారములయొక్క సమాహారమైన దేవతా సంబంధియైన విశిష్టమగు కర్మ లేదా అపకృష్టుడు తనయందొక విశిష్టమైన ఉత్కృష్టతను కలిగించుకొనుటకై తనకంటెను ఉత్కృష్టుడైనవానిఁ గూర్చి చేయు ఉచితమగు సేవయేగాని వేరొకటి గాదు. కావుననే దేవతలనుద్దేశించి చేయు ఉపచారములయందే గాక మాతా పితృ గురువుల నుద్దేశించి చేయు ఉపచారముల యందుగూడ ఈ పూజాశబ్దము ప్రయుక్తమగుచున్నది. లౌకికాలౌకికములైన వివిధ పూజలకు ఫలమేమి? అను ప్రశ్నకు శ్రుతి స్మృతీతిహాస పురాణములు, ధర్మశాస్త్ర ములు, దర్శనములు మరియు తంత్రములు పూజ్య పూజకులకు ఐక్యభావాపత్తియని, లేదా పూజకునకు పూజనీయునితో సామ్యము లేక తాదాత్మ్యము కలుగుటగాని ఫలమని ఏకకంఠముగా చాటుచున్నవని సమాధానము.

ఇట్టి మహాఫలమును ప్రసాదించు పూజా విధానములు లోకమున బహు ప్రకారములయ్యు శాస్త్రములందీ విధానములు విశేషముగా పేర్కొనబడినవి. ఇచ్చట శాస్త్రములనగా వేదములు వేదాంగములు లేదా వేదావిరుద్ధములైన తంత్రములని గ్రహింపవలయును.

పూజయనగా దేవతోద్దేశక ద్రవ్యత్యాగాత్మకమైన యాగమే కదా! ఐనచో త్యాగాత్మకములుగాని ఆవాహనాదులయందు యాగశబ్దమెట్లు ప్రవర్తించునని సంశయించనవసరము లేదు. ఇష్టి పశు సోమ సముదాయమునందు రాజసూయ శబ్దము ప్రవర్తించినట్లు త్యాగాత్మకములైన ఉపచారములవలె త్యాగాత్మకములుగాని ఆవాహనాదులు గూడ పూజనీయునకు ప్రీతిని కలిగించుటవలన శాస్త్రకారులు వానిని గూడ యాగము (పూజ)గానే భావించినారు.

మాతాపితృగురుదేవతాది పూజలయందు వర్ణాశ్రమాది భేదములు లేకుండ మనుష్యమాత్రుడు అధికారము కలిగియున్నాడని వీరమిత్రోదయ మను ధర్మశాస్త్ర గ్రంథము చెప్పుచున్నది. ఇది సామాన్యవిధి. వర్ణాశ్రమాద్యధికారి భేదమును పురస్కరించుకొని విశేషవిధులు గూడ శాస్త్రములందు ప్రతిపాదింపబడినవను విషయమును విస్మరింపరాదు.

సాధారణముగా ప్రతి కర్మయందేదియో యొక అంశము ప్రధానమై తదంగముగ మరికొన్ని అంశములుండునట్లే పూజాంగముగ కొన్ని అంశములు శాస్త్రములందు విధింపబడినవి. అట్టివానిలో న్యాసములు ప్రధానములైనవి. ఈ న్యాసములు ఏ ప్రయోజనమునుద్దేశించి శాస్త్రమునందు విధింపబడినవియని విచారించుట ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రధాన లక్ష్యము. అసంఖ్యాకములైన న్యాసము లలో కొన్ని అవశ్యాచరణీయములు మరికొన్ని ఇతోధికాభ్యుదయ హేతువులు. కావున సాధకుడు 'అకరణే ప్రత్యవాయ హేతువులైన న్యాసాదులను అవశ్యముగా ఆచరింపవలయును. ఇతరములైన న్యాసములను యథావకాశ మాచరించుట అభ్యుదయహేతువు. అవశ్యాచరణీయములైన న్యాసాదుల

నాచరించక సాధకునకు ప్రధాన పూజకత్వ యోగ్యత సిద్ధింపదు. అయోగ్యునిచే నాచరింపబడిన పూజ (యోగ్యమైన) పూజనీయ దేవతకు చెందకపోవుటయేగాక ఆ దేవతకపకర్షను కలిగించుట జేసి ఆ దేవత వాని ఉపచారములను గ్రహించకపోవుటవలన చేసిన పూజ నిష్ఫలమగును. లేదా దేవత ఆగ్రహించుట వలన విరుద్ధ ఫలమైనను ప్రాప్తించ వచ్చును. అభోజ్యభోజనాదులవలన తేజోహాని కలుగుట శాస్త్రానుభవసిద్ధముగదా!

సాధకాపరాధమువలన దేవతా విగ్రహములయందాహితమైన మహిమ తగ్గవచ్చును. అందువలననే దేవాలయములందు తిరోహితమైన దేవతా మహిమను తిరిగి ప్రకాశింపజేయుటకు సంప్రోక్షణాది కర్మలు విధించబడినవి గదా! కావున సాధకాపరాధమువలన దేవతకపకర్ష యెట్లు కలుగునని ప్రశ్నించరాదు. శాస్త్రవిధుల ననుసరించి విగ్రహములయందు దేవతాతత్త్వ మాహితమైన పిమ్మట విగ్రహము ప్రాకృత విగ్రహముగాక దేవతయే అగుచున్నది. కావున సాధకాపరాధమువలన దేవతకపకర్ష కలుగుననుట యథార్థమే. దేవతాతత్త్వాశ్రయములైన విగ్రహముల యందు ప్రాకృత విగ్రహదృష్టి నరకహేతువని స్మృతులు పేర్కొనుట విజ్ఞులకు తెలియనిది గాదు.

కావున పై యనర్థ పరంపర కలుగకుండుటకై సాధకునియందు పూజ్య దేవతాసాజాత్యము సాధించవలసియున్నది. కాని సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిమత్త్వాది కల్యాణగుణ విశిష్టత, దివ్యములైన జన్మకర్మలు గల దేవతతో అజ్ఞతాశక్తతాది దోష దూషితుడు, ప్రాకృత జన్మకర్మలుగల సాధకునకు సాజాత్యము పొసగదు గదా!యని యనవచ్చును. కాని యట్లు పొసగుటకు వీలులేనిదానిని పొసగించుటకే న్యాసవిధి శాస్త్రములందు ప్రవర్తించినది. సాధకునియొక్క బుద్ధీంద్రియ మనః ప్రాణాదుల యందు ప్రాకృతత్త్వమును తొలగించి దివ్యత్వ మును దేవతాసాజాత్యమును కలిగించుటయే న్యాసములకు ప్రథమఫలమై యున్నది. ఐనను న్యాసములకు పరమ తాత్పర్యము పరంపరగా మహాఫలమైన కేవలాద్వైతమునందే కలదని గ్రంథాంతమున తెలియగలదు. 'రుద్రుడు

కానివాడు రుద్రునర్చించరాదు' 'దేవుడు కానివాడు దేవుని పూజించరాదు' అను నర్థము గల శాస్త్రవాక్యములీ యర్థమును ప్రధానముగా బోధించునవియే.

వాస్తవముగా బ్రహ్మస్వరూపుడైన జీవుడు అవిద్యాకామకర్మలవలన అబ్రహ్మముగా భాసించుచున్నాడు. కర్మోపాసనా సహకృతమైన తత్త్వజ్ఞానముచే అవిద్య తొలగిపోగా జీవుడు జీవుడుగాక బ్రహ్మమే యగుచున్నాడు. అవివేకముచే శుక్తిక (ముత్తెపుచిప్ప) రజతము (వెండి)వలె భాసించినను వివేకమువలన శుక్తిక శుక్తికగా భాసించినట్లు సాధకుడు స్వయముగా రుద్రరూపుడయ్యును అవిద్యచే తాను రుద్రుడను కానని తలంచుటచే శాస్త్రవిహితములైన న్యాసాదులు రుద్రత్వమును సముద్భావింపజేసి... అనగా మంత్రసంస్కారముచే నరుద్రుని రుద్రుడుగా నొనర్చి పూజనీయ సాజాత్యమును కలిగించి పూజకునకు నిజమైన పూజకత్వ ధర్మమును ప్రసాదించుచున్నది. అబ్రహ్మ బ్రహ్మమగుటలో, అరుద్రుడు రుద్రుడగుటలో సాక్షాత్కరణమైన తత్త్వజ్ఞానము భాసించుటకు వలసిన గుణాధాన దోషాపనయనాత్మక సంస్కారమును కలిగించుటజేసి న్యాసములు పరంపరగా మోక్షహేతువులగుచున్నవని శాస్త్ర తాత్పర్యముగా గ్రహించవలెను.

న్యాసశబ్దవిచారము

గతి దీప్తి ఆదానములను అర్థములుగల 'అస' ధాతువునకు, లేదా క్షేపణము (ఉంచుట) అను అర్థముగల 'అసు' ధాతువునకు 'ని' అను ఉపసర్గ, కర్మార్థమున లేదా భావార్థమున 'ఘఞ్' ప్రత్యయము పూర్వోత్తరానుషక్తములు కాగా నిష్పన్నమైన న్యాస శబ్దమునకు రక్షణార్థమై ఉత్కృష్టవస్తువును ఉచిత స్థలమునందుంచుట, లేదా స్వేష్ట వస్తువునందలి హేయాంశమును తొలగించి దీప్తిరూప గుణమును కలిగించుట అను అర్థములు కలుగుచున్నవి. అనగా న్యాసము గుణాధాన దోషాపనయనోభ యాత్మకమని గ్రహించవలయును.

న్యాసేతికర్తవ్యతా విచారము

సుస్నాతుడైన సాధకుడు బద్ధశిఖియై ఊర్ధ్వజ్ఝువై యథావిధి కృష్ణాజినాది ఆసనములయందుపవిష్టుడై సంకల్పించి స్వేష్టమంత్రజప దేవపూజాంగముగా

భూ-భూత శుద్ధ్యాదుల నాచరించి తత్తత్కల్పోక్త విధిననుసరించి కరహృదయాది న్యాసములు, విశేషముగా మాతృకాది న్యాసములను సంక్షేపముగాగాని విస్తరముగాగాని యథావిధి ఆచరించిన పిమ్మట ప్రధాన దేవతాపూజ నారంభించవలయును. ఈ విషయమున ఈ క్రింది ప్రమాణవచనార్థముల ననుసంధించునది -

'నమ' యను అంగుష్ఠమంత్రమునుచ్చరించుచు అంకుశముద్రచే శిఖను బంధించి తనను సాక్షాద్దేవీరూపముగా భావనచేయుచు సాధకుడు తన దేహమునందు మాతృకాకరశుద్ధ్యాది న్యాసజాలాత్మకమైన వజ్రకవచమును ధరించవలయును. ఇట్లు న్యస్తగాత్రుడైన సాధకుడు తాపత్రయ వర్జితుడై భూతప్రేతాదులవలని బాధలకతీతుడై ప్రాకృతమానుష భావమును వదలి సిద్ధసంచారణశీలుడై శివత్వమును పొందును (నిత్యోత్సవము).

శ్రీశతచండీయాగమునందు ప్రధానదేవతాపూజాధికారము సిద్ధించుటకై భూ-భూతశుద్ధి ప్రాణప్రతిష్ఠాన్తర్బహిర్మాతృకాద్యేకాదశన్యాసము లాచరించెదనని శ్రీదుర్గాకల్పద్రుమమున పూజాప్రకరణమున సంకల్ప స్వరూపము చెప్పబడినది.

భూ-భూత శుద్ధి ప్రాణప్రతిష్ఠానంతరము శ్రీరామపరమాత్మను స్మరించుచు 'ఆ రాముడను నేనే'యని భావనజేసి అంతర్బహిర్మాతృకామూర్తి పంజర కిరీట మంత్రన్యాసజాలాత్మకమైన వజ్రకవచమును స్వదేహమునందు ధరించవలయునని రామోపాసనాపద్ధతి.

గాయత్రీ పురశ్చరణ పద్ధతియందు భూ-భూతశుద్ధి ప్రాణప్రతిష్ఠలు పేర్కొనబడిన పిమ్మట 'అంగుష్ఠాభ్యాం నమః' 'ఓం భూః పద్భ్యాం నమః', 'ఓం రే గుహ్యాయ నమః' 'ఓం ణి వృషణాభ్యాం నమః' అను రీతి అనేకవిధ గాయత్రీ మంత్రన్యాసములు పేర్కొనబడినవి.

ప్రపంచసారాది తంత్రములను బోధాయన హిరణ్యకేశీయాది ఋషి ప్రోక్తములైన కల్పములననుసరించి సంప్రదాయము నతిక్రమించకుండ మహాన్యాస పూర్వకముగా పంచాంగరుద్రములయొక్క జపహోమార్చనాభిషేక విధిని వ్యాఖ్యానించుచు శ్రీమదభినవ శంకరాచార్యులు స్వీయరుద్రభాష్య

భూమికయందు 'యాతే రుద్ర శివాతనూః' 'మనోజ్యోతి' మున్నగు మంత్రముల నుచ్చరించుటయేగాక 'శిఖాయై నమః' 'గుహ్యాయ నమః' అనియు ఉచ్చరించి ఆయా అవయవములను స్పృశించవలయునని మహాన్యాసప్రయోగమును వివరించి సాధకులకు మహోపకారమును చేసినారు.

న్యాసవిధి

సాధకుడు ప్రారబ్ధకర్మవశమున ప్రాప్తమైన దేహేంద్రియ సంఘాతము యొక్క ప్రాకృతత్వమును తొలగించి దివ్యత్వమును అనుసంధించుటకై గుణాధాన దోషాపనయనాత్మకమైన న్యాసమును పూజనీయ దేవతాసంబంధియైన మంత్రముల నుచ్చరించుచు ఆయా అవయవములను స్పృశించవలెను. అనగా దేహేంద్రియాదుల యందు అహంత్వ-మమత్వాభిమానము గల్గియున్న జీవుడు, అతని దేహేంద్రియాదులును ప్రాకృతములైనందున అట్టి ప్రాకృత జీవోపహితము లైన ప్రాకృతావయవముల యందు మంత్రములను సాధనములుగా జేసికొని పూజ్యదేవతా తత్త్వము నావహింప జేయుటద్వారా (స్వాత్మదేహేంద్రియాదుల యందు) స్వేష్టదేవతా సాన్నిధ్యరూప పూజ్యదేవతా సాజాత్యమును సాధించ వలయునని తాత్పర్యము. శ్రీభాస్కరరాయలు గూడ 'ఆయా అవయవముల యందు ఆయా దేవతనుంచుట, ఉన్నట్లు భావన చేయుటయే న్యాసమని సౌభాగ్యభాస్కరమున నుడివినారు.

ఈ ప్రక్రియలో ప్రధానముగా నాలుగంశములు కలవు. అవి యివి-

1) ఉద్దేశ్యము : ప్రాకృత జీవోపహితాంగుష్ఠాద్యవయవత్వము

2) విధేయము : ఉపాస్య దేవతోపహితాంగుష్ఠాద్యవయవత్వము

3) కరణము లేదా సాధనము : మంత్రములు

4) సమర్పణ క్రియావాచకములు : నమః-స్వాహాది శబ్దములు. నమశ్శబ్ద యోగమున్నచో 'అంగుష్ఠాభ్యాం' అని చతుర్థీవిభక్తి, ఉద్దేశము నధిష్ఠానముగా పేర్కొనినచో 'అంగుష్ఠయోర్న్యసామి'యని సప్తమీ విభక్తియు వచ్చుట వ్యాకరణ సంప్రదాయము. కావున ఉభయ ప్రయోగములు సాధువులే.

నమశ్శబ్దమునకు నమస్కారమను అర్థముమాత్రమేగాక త్యాగము (సమర్పణము), అన్నము వజ్రము యజ్ఞము (యజ్ఞో వై నమః అని శ్రుతి) అను అర్థములు గూడ గలవు. 'పుష్పం విష్ణవే నమః' అనుచోట విష్ణువు నుద్దేశించి మంత్రము కరణముగా ప్రవర్తించిన త్యాగమునందు పుష్పము కర్మగా అన్వయించునని శబ్దశక్తిప్రకాశికయందు శాబ్దబోధ చెప్పబడినది. అనగా 'పుష్పం విష్ణవే నమః' అను వాక్యమును 'పుష్పం విష్ణవే సమర్పయామి'యని యర్థము. శ్రాద్ధ ప్రయోగమునందు గూడ 'పాద్యస్థానే గంధం నమః' అను వాక్యమున 'నమః' శబ్దమునకు 'సమర్పయామి' అని అర్థమేగాని నమస్కార మర్థముగాదు. కావున న్యాసములందు వచ్చు నమశ్శబ్దముకూడ సమర్పణక్రియావాచకమని నుడివినాము.

జపార్చనాదులయందు 'హృదయాయ నమః' 'శిరసేస్వాహా' ఇత్యాది కరహృదయాది న్యాసములు అవశ్యమాచరించవలయునని ప్రపంచసారసంగ్రహ శారదాతిలకాది తంత్రములు విధించుచున్నవి. కావున కరహృదయాది న్యాసము లనుష్ఠించక జపార్చనాదులనొనర్చుట శాస్త్రవిరుద్ధము. కరహృదయాది న్యాస ములు మూలమంత్రమునకు మాత్రమేయని భావించరాదు. శ్రీచక్రాద్యర్చనాంగ ముగ సాధకుడు మాతృకాది న్యాసములను చేసికొనినప్పుడు గూడ మాతృకాది మంత్రములకు సంబంధించిన కరహృదయాది న్యాసములను చేసికొన వలయును. ఇట్లు సర్వత్రానుస్యూతములైన కరహృదయాది న్యాసములు న్యాసాంతరాపేక్షచే ప్రకృతి న్యాసములగుచున్నవి. కావున 'ప్రకృతివద్వికృతిః కర్తవ్యా' అను పూర్వమీమాంసా న్యాయమునననుసరించి మరియు ఇతర ప్రమాణములాధారముగా ప్రకృతి భూతములైన కరహృదయాది న్యాసములవలె ఇతర న్యాసములను గూడ ఆచరించవలయునని సిద్ధాంతము.

న్యాసమనగా – 'అంగుష్ఠాభ్యాం నమః' అను మంత్రోచ్చారణము మాత్రమే యని భ్రమింపరాదు. ఎందుకనగా ఆయా మంత్రముల నుచ్చరించిన పిదప అనామికాంగుష్ఠయోగరూపమైన న్యాసముద్రతో బాహ్యాంగములను స్పృశించవలయును. అభ్యంతరాంగములయందు స్పర్శయసంభవముగాన

మానసికముగా స్పర్శభావన చేయవలయును. దేవతామూర్తులయందు న్యాస ముద్రాసక్తమైన పుష్పముతో స్పర్శరూప న్యాసమును చేయవలయునని యోగినీ హృదయ వ్యాఖ్యానమైన సేతుబంధమునందు శ్రీభాస్కరరాయలు స్పష్టముచేసినారు.

ప్రతిమాదులయందలి ప్రాకృతత్వమును తొలగించి అందు దేవతా సాన్నిధ్యమును సంపాదించుటకు స్థిరచరాది ప్రతిష్ఠాంగముగ విధించబడిన న్యాసములను ప్రతిమాదులయందు చేయవలయును. అట్లే సాధకుని ప్రాకృతత్వమును తొలగించి దేవతా సామ్య (సాజాత్య) రూపమైన దివ్యత్వమును అనుసంధించుటద్వారా పూజకునియందు యథార్థమైన పూజకత్వమును సాధించుటకు విధించబడిన న్యాసములను సాధకుని దేహేంద్రియాదులయందు చేయవలయునని సారాంశము.

ధర్మసింధువునందు పూజ్య ప్రతిమాది విచార సందర్భమున సాధక న్యాసములను పేర్కొని 'ఈ విధముగా దేహమునందు మరియు దేవతయందును యథావిధి న్యాసములజేసి హృదయాద్యంగ పంచక కలశశంఖాది పూజాసంభార ప్రోక్షణ పూర్వకముగా విష్ణుపూజ ప్రతిపాదించబడినది. కావున న్యాసములు పూజ్య- పూజకులయందు సమానముగా ప్రవర్తించునుగదాయను శంక కలుగును. కాని ఈ ప్రకరణమునందే నర్మదాబాణశాలగ్రామశిలాదులయందు సహజముగనే దేవతాత్వము నిత్యసన్నిహితమైనందున వానియందు ప్రతిష్ఠా సంస్కారములు చేయరాదని ప్రమాణము లొసంగబడినవి. మరియు స్థిరప్రతిష్ఠ జరిగిన లేదా స్వయంభువులైన క్షేత్రగత దేవతామూర్తులయందు ఉద్వాసనావాహ నాదులు కూడవని, అస్థిరముల యందు వికల్పములని, స్థండిలమునందు నిత్యములని చెప్పబడినది. సహజముగ దేవతాసాన్నిధ్యముగల నర్మదాబాణ సాలగ్రామ-స్వయంభూ మూర్తులయందువలె ఆ వాహనోద్వాసములు తదుపలక్షితములైన దేవతాసంబంధి న్యాసము స్థిరార్చనయందు కూడవని అస్థిరార్చనమున వికల్పముగాన ఆచరించకపోవుటవలన దోషములేదని, స్థండిలమున మాత్రము నిత్యమని -

ఉద్వాసావాహనే న స్తః స్థిరాయాముద్ధవార్చనే ।
అస్థిరాయాం వికల్పః స్యాత్ స్థండిలేతు భవేద్ద్వయమ్ ॥

అని ధర్మసింధువు స్పష్టము చేసినది.

'ఏవం దేహేచ దేవేచ న్యాసం కుర్యాద్విధానతః' అను వాక్యమును పురస్కరించుకొని పూజ్యపూజకులయందు న్యాసము లేకకాలమునందే ప్రవర్తించునని భావించరాదు. పై స్మృతివాక్యమునందు 'ఏవం దేహేచ' యని ముందు సాధకుని గ్రహించి పిమ్మట 'దేవేచ'యని దేవతను గ్రహించుటచే సాధకుడు స్వయముగా న్యాసములు చేసికొనిన పిమ్మటనే దేవతయందు న్యాసములు చేసి యర్చించ వలయునని క్రమము గోచరించుచునే యున్నది. ఈ విషయము వీరమిత్రోదయము నందలి పూజా ప్రకాశమునందు శౌనకోక్త విష్ణుపూజా ప్రయోగమునందు స్పష్టము చేయబడినది. చూడుడు –

బ్రాహ్మ ముహూర్తకృత్య పూజాసంకల్ప భూ భూతశుద్ధ్యనంతరము ఋషిచ్ఛందో దేవతాపూర్వకముగా 'ఓం అం మస్తకే' ఇత్యాదిగా మాతృకా న్యాసములను కలశాది పాత్రాసాదన పీఠపూజలను ప్రతిపాదించి 'సహస్రశీర్షేతి మంత్రేణావాహనం కుర్యాత్। శ్లో॥ భో స్వామిన్ జగతాంనాథ యావత్పూజావసానకం । తావత్ త్వం ప్రీతిభావేన బింబేస్మిన్ సన్నిధౌ భవ॥ ఇతి ప్రార్థ్య పాదయోః పుష్పాంజలిం క్షిపేత్ । తతః పూర్వవత్ పురుషసూక్తేన దేవశరీరేపి న్యాసం కుర్యాత్ ॥"

ఇంతకు తేలిన విషయమేమనగా ఆవాహనోద్వాసన న్యాసములు స్థిర మూర్తులయందు ప్రవర్తించవని, అస్థిరములయందు వికల్పములని, స్థండిలము నందు నిత్యమని. కావున సాధకుడు దేవతాసాజాత్య (సామ్య)రూప పూజాధికార సిద్ధికై న్యాసములను చేసికొనవలసినదే కాని ఉపేక్షించరాదని గ్రహించునది.

ప్రస్తుతము విషయావగాహనమునకు మహాన్యాసవిధిని పరిశీలింతము.

మహాభారతము మహాభాష్యము మహాదేవ మహాపూజా మహాయజ్ఞము మహాదానములు మున్నుగా గలవానిలోని మహత్త్వము సంప్రదాయవిదులైన శాస్త్రకారులచేత యుక్తిప్రమాణసహితముగా నిరూపింపబడినది. అట్లే మహా

న్యాసముయొక్క మహత్త్వము గూడ నిరూపించబడవలయును. అరుద్రుడైన సాధకుని రుద్రునిగా నొనర్చుటయే మహాన్యాసముయొక్క మహత్త్వము. సాధారణముగా సకల మంత్ర జప దేవతార్చనములయందును సాధకుడు ఆయా మంత్రన్యాసములచే పూజ్యదేవతాసాజాత్యమును పొందుచున్నందున ఇతర న్యాసములకంటె నీ మహాన్యాసమునకుగల ప్రత్యేకత యేమిటియను ప్రశ్న కలుగును. కాని సకల పాపనివర్తకము, సర్వోపాసనా ఫలప్రదమును సకృజ్జప పూజనాదులవలెనే తత్త్వజ్ఞానమును కలిగించునట్టి కర్మోపాసనా జ్ఞానకాండాత్మకమైన సకల వేదసార భూతమైన శతరుద్రీయమునకు ప్రధానాంగ మగుటయే మహాన్యాసముయొక్క ప్రత్యేకతయని సమాధానము.

శుద్ధ్యతిశయపూర్వకమైన రుద్రత్వ సంపాదకమునగు నీ మహాన్యాసము నకు పూజ్య ప్రతిమా(శివలింగము)దులయందు ప్రవృత్తియా? లేక పూజకుని యందా?యని కొందరికి సంశయము కలుగవచ్చును. ఈ విషయమున ముందుగా మా అభిప్రాయమును నుడువుచున్నాము.

'నారుద్రోరుద్రమర్చయేత్' అను వాక్యముననుసరించి రుద్రుడు కానివాడు రుద్రునర్చించుటకు వీలులేనందున రుద్రార్చనాదులకు వలసిన రుద్రత్వ యోగ్యతను కలుగజేయుటకు మహాన్యాసము ప్రవర్తించినది. నర్మదా బాణమునందు శ్రీశైలాది క్షేత్రగత శివలింగాదులయందు ప్రతిష్ఠాది సంస్కారములు లేకయే రుద్రుడు నిత్య సన్నిహితుడగుటవలన అవియన్నియు సహజముగనే రుద్రాత్మకములగుచున్నవి. కావున రౌద్రీకరణ సాధ్యమైన మహాన్యాసమునకిచ్చట ప్రవృత్తియసంభవము. పరమార్థమున రుద్రరూపు డయ్యును అవిద్యాసంబంధముచే తాను అరుద్రుడనను దృఢమైన మిథ్యాజ్ఞాన మెవనికి గలదో వాడు అరుద్రుడు. అట్టి అరుద్రుడైన సాధకుని రుద్రునిగా నొనర్చుటకే ఈ రౌద్రీకరణరూప మహాన్యాసము ప్రవర్తించును. అది కానిదానిని దానినిగా మార్చుటయను నర్థమున వచ్చు (అభూత తద్భావేచ్విః) 'చ్వి' ప్రత్యయగర్భితమైన రౌద్రీకరణ శబ్దము సాధకునియందే సార్థకమగును.

అదియునుగాక రౌద్రీకరణమునకు త్వగస్థిగత సర్వపాపములనుండి విమోచనము. సమస్త ప్రాణులవలన అపరాజయము, యక్ష-గంధర్వ-భూత-ప్రేత-బ్రహ్మరాక్షసాదులనుండి భయరాహిత్యమును ఫలముగా చెప్పబడినది. ఇట్టి ఫలాభిసంధి సాధకునియందు కలదని చెప్పుట సమంజసము కాని రుద్రుని యందున్నదని చెప్పుట హాస్యాస్పదమగుటయే గాక ప్రకృత రౌద్రీకరణమునకు హాసము, అపాపవిద్ధుడు నిరంజనుడైన రుద్రునకు త్వగస్థిగత పాపాది సంబంధ కల్పనాత్మకమైన యప్రకృత కల్పనమను దోషము గూడ సంభవించును. కావున మహాన్యాస పదవాచ్యములైన న్యాసములు సాధకునికే గాని శివలింగాదులకు కావని చెప్పిన మా అభిప్రాయమే శాస్త్రతాత్పర్యమని నిష్పన్నమగుచున్నది.

విషయమిట్లుండ, కొందరు పండితమ్మన్యులు మహాన్యాసము రుద్రునకే అనగా నర్మదాబాణాదులకే కాని సాధకునకు కావని భ్రమపడుటయేగాక స్వమత స్థాపనమునకై ఈ క్రింది విధముగా ఉపపత్తిని జూపుచున్నారు.

న్యాసములు సాధకునకే యను పక్షము నాశ్రయించినచో 'అండాభ్యాం నమః' 'గుహ్యాయనమః' 'అపానాయనమః' అను వాక్యములకు స్వాండ గుహ్యాపానాదులకు నమస్కారమనిగదా యర్థము చెప్పవలెను. ఎవని యండాదులకు వాడు నమస్కారము చేయవలయునని విధియుండదుగదా! అదియుగాక పూజా సందర్భమున పునఃస్నాననిమిత్తకమైన యండాద్యంగ స్పర్శనము మహాదోషము, అశ్లీలముగూడ అని.

పై వాదము అవిచారిత రమణీయమేగాక ప్రతివాదియొక్క శాస్త్రార్థ సంప్రదాయానభిజ్ఞతను ప్రాకృతబుద్ధివిలాసమునకు తార్కాణము గూడ. ఇంతవరకు కొనసాగిన గ్రంథమునందు పై వాదమునకు సరియైన శాస్త్రీయ సమాధానము వచ్చియేయున్నది. ఐనను విశదార్థమై పై వాదమును విశ్లేషించి పరిశీలింతము.

సాధకునియొక్క దేహేంద్రియ మనఃప్రాణబుద్ధ్యాదులయందు ప్రాకృతత్వ ధర్మమును తొలగించి పూజ్యదేవతా సామ్యాపత్తిరూప దివ్యత్వము ననుసంధించుట ద్వారా పూజకునియందు పూజకత్వము అనగా పూజించు

నధికారము సిద్ధించుటకు శాస్త్రము న్యాసములను విధించినది. కావున సాధకుడు మంత్రములను సాధన ములుగా చేసికొని ఆయా మంత్రములయందు లేదా మంత్ర వినియోగ వాక్యము లందున్న లింగము (అవయవసూచక శబ్దము)ల ననుసరించి ఆయా అవయవముల యందు దేవతాత్వమును సంపాదించును. ఈ యితికర్తవ్యతలో ఉత్కృష్ట నికృష్టావయవ పరిగణనము కాని నికృష్టావయవములను పరిత్యజించి ఉత్కృష్టావ యవములయందు దేవతాత్వము స్థాపించుటగాని యసంగతము.

ప్రతివాది పక్షమున నికృష్టావయవములయందు ప్రాకృతత్వము తొలగక యున్నందున 'భక్షితేఽపి లశునే న రోగ శాన్తిః' (కులముచెడినా సుఖమైనా దక్కలేదు) అను న్యాయముననుసరించి పూజకత్వయోగ్యత ప్రాప్తముగాలేదు. పూజాపరిసమాప్తి వరకు నికృష్టావయవములను స్థలాంతరముననుంచుట సాధకునకు సాధ్యము కానిది. న్యాససంస్కారము లేని కారణమున ప్రాకృత దోషభూయిష్ఠములైన అంగములయొక్క ఉనికివలన పూజకునకు పరిపూర్ణ యోగ్యత సిద్ధింపమి కృతన్యాసములుగూడ వ్యర్థములగును.

అదియుగాక అశ్లీలమనగా అవయవములు ప్రకృత దేవతాపూజయం దన్వయించకపోవుటయా? లేక అవయవ వాచక శబ్దములా? అని అశ్లీలవాదుల నడుగుచున్నాము. అశ్లీలపదోద్దిష్టములైన అవయవములు పూజపూర్తియగు వరకు తీసి వేరొకచోట పెట్టుటకు వీలులేదు. మూర్ఖుడై ఆ పని చేసినను జీవించుట అసంభవము. ఒకవేళ జీవించినను స్త్రీపుమాది శబ్దములచేత నిర్దేశించుటకు వీలు లేనందున క్లీబాదులవలె పూజకత్వ యోగ్యతను కోల్పోవలసి వచ్చును. కావున ప్రథమపక్షము నిరాకృతము.

ఇక రెండవ పక్షమును విచారింతము. అపేక్షితమైన అర్థము ననుసరించి తద్వాచకశబ్దమును ప్రయోగించవలసినదే. అట్లు ప్రయోగించక పోవుటయే దోషము. ఇది లోకశాస్త్రసమ్మతముగూడ. కావున శాస్త్రము విధించినప్పుడు ఉత్కృష్ట నికృష్టములను తారతమ్యభావము లేక శబ్దోచ్చారణ పూర్వకముగా ఆయా అవయవములను స్పృశించుట, నమస్కరించుటకు

పుణ్యహేతువని శాస్త్రము విధించునప్పుడు నిమిత్తము లేనప్పుడు నికృష్టావయవములేమిటి? ఉత్కృష్టావయవములను గూడ స్పృశించుట, తద్వాచక శబ్దముల నుచ్చరించుటయు ప్రత్యవాయ జనకమనుట శాస్త్ర తాత్పర్యము.

అదియుగాక నికృష్టావయవ శబ్దోచ్చారణము మాత్రమే అశ్లీలమైనచో శాస్త్ర విధిననుసరించి అనుష్ఠాన సమవేతములైన 'పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా' 'విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు' 'అపానాయస్వాహా' 'శాస్త్రయోనిత్వాత్' మున్నగు మంత్రములు సూత్రములే గాక నర్మదాబాణవాచకమైన లింగశబ్దము గూడ అశ్లీలవాచకమే యగును. శివశివా! ఈ ప్రతివాదికి యెంత దౌర్భాగ్యము ప్రాప్తించినది!!

తుష్యతు న్యాయముననుసరించి యీ న్యాసములు రుద్రునకేయని యంగీకరించినను ప్రతివాదికి అశ్లీల పిశాచమునుండి మోక్షము లేదు. ఎందుకనగా- ప్రాకృతములైన దేవతామూర్త్యవయవములైన యండాదులు తద్వాచక శబ్దములు గూడ అశ్లీలములేగదా. అండాది శబ్దముల నుచ్చరించునపుడు శివలింగాదుల యందవి లేనందున 'అండాభ్యాం నమః' అని నమస్కారము చేయుట వ్యర్థమే యగుచున్నది. దేవతాసాన్నిధ్యముచేత మూర్త్యవయవములు దివ్యములైనందున యచ్చట అశ్లీల ప్రసంగము లేదనినచో అశ్లీలభంజకమైన దివ్యత్వము దేవతామూర్తుల యందు శాస్త్రోక్తమంత్ర న్యాసాదులవలననే అట్టి దివ్యత్వము ప్రాప్తమగుటచే అశ్లీల వ్యవహారమున కాస్కారమే లేదు. మంత్రన్యాసాదులవలెన దేవతామూర్తులయందు మాత్రమే దివ్యత్వము సాధించబడునుగాని సాధకావయవములందు దివ్యత్వము సాధించబడదనుట మూర్ఖలక్షణమేగాని విద్వల్లక్షణముగాదు. ఇంతటితో నీ అశ్లీలవాదిని కాలభైరవునకప్పగించి ప్రకారాంతరముగ మహాన్యాసవిధిని పరిశీలింతము.

"..... అథాతః పంచాంగరుద్రాణాం న్యాసపూర్వకం జపహోమార్చనాభిషేక విధిం వ్యాఖ్యాస్యామః" ఇత్యత్ర విధిశబ్దస్య జపాదిషు ప్రత్యేకమన్వయః అని శాంతి కమలాకరమున విధిశబ్దము ప్రత్యేకముగా జపాదుల

యందన్వయించునని చెప్పబడినది. అనగా శతరుద్రీయమును జపించవలెను. శతరుద్రీయముతో హవనము చేయవలయును. ఇట్లే అర్చనాభిషేకములను గూడ జేయవలయునని అర్థము.

పై సూత్రమునందలి 'పంచాంగరుద్రాణాం' అను సమస్త పదమునకు ఏ మంత్రములకైదు విధములైన అంగన్యాసములు కలవో అవి పంచాంగ రుద్రములని (పంచప్రకారా అంగన్యాసా యేషాంతే పంచాంగరుద్రాః) అర్థము. అవి శతరుద్రీయ మంత్రములే. వానికే ప్రత్యేకముగా జపాదులందు వినియోగము. తదంగముగ న్యాసప్రవృత్తియని విధి సూత్రార్థము.

అర్చానాభిషేకములయందు శివలింగముండుటవలన ఈ న్యాసములు దేవతకేయనిన ప్రతివాదులు రుద్రహవనమున న్యాసములేరికి జేతురు. హవనకర్మ యందు రుద్రునియొక్క అష్టమూర్తులలో నొకటియైన అగ్నియున్నది గదాయని అగ్నియందు స్పర్శరూప న్యాసమును చేయుదురా? అచ్చట స్పర్శ భావనచే తృప్తి పడినను రుద్రప్రతీక నిరపేక్షమైన జపకర్మయందు మహాన్యాసము సాధకునియందు ప్రవర్తించవలసినదే గదా! జపకర్మయందు సాధకునకు, జపేతర కర్మయందు రుద్రునకని ప్రత్యేకముగా విధివాక్యము లేకపోవుటయేగాక వ్యవస్థిత వికల్పార్థకమైన 'వా'ది శబ్దములుగూడ లేకపోవుటచే జపహోమార్చ నాభిషేకములయందంతటను మహాన్యాసము సాధకునకేయను మా పక్షమునే ప్రతివాది యంగీకరించక తప్పదు.

ఇంతకు వస్తుస్థితి యేమనగా స్థిరచరాది ప్రతిష్ఠాంగముగా విధించబడిన న్యాసములు భగవన్మూర్తులయందు దివ్యత్వమునను సంధించుటకని. పూజా జపాద్యవసరములయందు సాధక దేహేంద్రియాదులయందు పూజనీయ దేవతా తాదాత్మ్యరూప దివ్యత్వమునను సంధించుటకు విధించబడిన న్యాసములు సాధకునకని, ఇదియే శాస్త్రార్థ సంప్రదాయవిదుల యభిప్రాయము.

ఈ విషయమునందీ క్రింది ప్రమాణములననుసంధించునది.

1. 'నాదేవో దేవమర్చయేత్' 'శివోభూత్వాశివంయజేత్' మున్నగు ప్రమాణములను పురస్కరించుకొని పరాపూజ–అపరాపూజ–పరాపరపూజా

విధానముల ప్రతిపాదించుచు అపరాఖ్య పూజానంతరము స్వదేహమునందు దేవతా సంఘము నుంచుటయును న్యాసములను చేసికొనవలయును. అట్లు న్యస్త దేవతా సంఘముగల సాధకుడు శ్రీచక్రావరణ దేవతలతో స్వదేహమును, శ్రీ మహాత్రిపురసుందరితో తనను అభిన్నముగా భావన చేయవలయునని యోగినీహృదయ వ్యాఖ్యయైన సేతుబంధము నందు పూజాసంకేత ప్రకరణమున వివరింపబడినది.

చూడుదు : 'ఈదృశాత్మపూజోత్తరం న్యాసాన్ దేవతాసంఘస్య స్వశరీరేऽవస్థాపన రూపాంశ్చతుశ్చత్వారింశత్సంఖ్యాన్నిర్వర్తయేత్ ఆరభేత', 'తదేవ ముక్తరీత్యా స్వదేహే విన్యస్య' 'త్రిపురసుందర్యభిన్నమాత్మానం తదావరణదేవతా సమూహాభిన్నం స్వదేహం చ విభావయేదితి భావః॥'

2. అపరపూజాంగముగా న్యాసమును విధించు 'న్యాసం నిర్వయేద్దేహే షోఢాన్యాస పురస్పరం' అను యోగినీహృదయవాక్యములోని 'దేహే' అను పదమునకు 'దేహే స్వస్యేతి శేషః' అనగా తనయొక్క దేహమునందు గణేశాది షోఢాన్యాసములను చేసికొనవలయునని, మరియు -

కారణాత్ప్రసృతం న్యాసం దీపాద్దీపమివోదితమ్ ।
ఏవం విన్యస్య దేవేశం స్వాభేదేన విచింతయేత్ ॥

అను శ్లోక సందర్భమున సకలజగదాత్మకమైన ప్రకాశ-విమర్శ (శివశక్తి) సామరస్యరూప కారణమువలన 'దీపంబువలన నొండొక దీపంబువోలె ప్రభవించిన యీషోఢాన్యాస సముదాయమును సాధకుడు స్వదేహ దేహావయవములందు న్యస్తము చేసికొని శక్తివిశిష్టములైన శ్రీచక్రావయవములతో స్వావయవములకు, శ్రీచక్రాధిష్ఠిత యైన శ్రీలలితాపరదేవతతో తనకు నభేదమును భావించవలయునని 'దీపికా' వ్యాఖ్యానమునందును చెప్పబడినది.

ప్రపంచసారసంగ్రహము-7వ పటలమున 'ఏవం శంఖపూరణం కృత్వా' మొదలుకొని శ్లో॥ 'న్యాసక్రమాన్నిజతనౌ ప్రయజేతపీఠమ్। హృద్వారిజన్మని సమర్ప్యపరం మహస్తత్॥' వరకు పై విషయమే ప్రతిపాదింపబడినది.

3. 'ఋషిచ్ఛందో దైవతాని న్యసేన్మంత్రస్య మంత్రవిత్ ।

ఆత్మనో మూర్ధ్నివదనే హృదయే చ యథాక్రమమ్ ॥' (శారదాతిలకమ్-8) అను శ్లోకమును వ్యాఖ్యానించుచు 'మంత్రస్య' అను పదముచే మంత్రసామాన్యమును గ్రహించవలయునని, న్యాసములు దేవతకు గూడ ప్రాప్తించవచ్చునుగదా యను సందేహ నివృత్తికై మూలమున 'ఆత్మనః' అని సాధకుడు గ్రహించబడినాడని కావున అజపా ప్రణవాది సకల మంత్ర న్యాసములు సాధకుడే చేసికొనవలయునని స్పష్టము చేయుటయేగాక మంత్రసిద్ధిని పొందినవాడుగూడ న్యాస సంస్కారము లేక ఆచరించిన పూజా జపార్చనాదులాసురకర్మలని, అవి నిష్ఫలములని, దేవతా భావ ప్రదములగు న్యాసములనెవడు ప్రతినిత్యము చేసికొనునో వాడు మంత్రసిద్ధిని పొందునని, అకృతన్యాసుడై మంత్రములను జపించు మూఢాత్ముని వ్యాఘ్రము మృగశిశువులను వలె విఘ్నములు బాధించునని న్యాసజాలాత్మక కవచమును కలిగియున్న సాధకుని జూచిన విఘ్నములు సింహమును జూచిన గజములవలె తొలగిపోవునని, కావున సాధకుడు దేవతాభావసిద్ధికై స్వదేహమునందు మంత్రాక్షరాది న్యాసముల జేసికొనవలయునని -

'ఇతి విన్యస్తదేహోఽసౌ భవేద్గంగాధరః స్వయమ్ ।

తతస్సమాహితో భూత్వా ధ్యాయేద్దేవం సదాశివమ్ ॥'

మున్నగు అనేక తంత్రవచనములను ఉదాహరించినాడు.

4. బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమ భేదములను పురస్కరించుకొని సృష్టి-స్థితి-లయాత్మకములైన న్యాసములలో సాధకుడు తనకు వర్తించిన న్యాసములను చేసికొని తాను ప్రాకృతుడనను పశుభావమును వర్జించి సాక్షాచ్ఛివ స్వరూపుడై శివోఽహమ్మను భావనాధార్ఢ్యము కలిగి శివునారాధించవలయునని శివపురాణమునందలి వాయవీయ సంహితోత్తరభాగము నందలి 22వ అధ్యాయమునందు న్యాసవిధి సవిస్తరముగా చెప్పబడినది.

న్యాసఫలస్వరూపుడైన ఆ పరమేశ్వరుడు గూడ ఆత్మానుసంధానమొనర్చునపుడు లోకమున కనుష్ఠాన విధినుపదేశించుటకు - ధ్యానాంగముగ

సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మన్యాసములను చేసికొనినట్లు ఋషికల్పుడైన కాళిదాస మహాకవి వర్ణించిన

శ్లో: అమీహి వీర్యప్రభవం భవస్య జయాయ సేనాన్యముశన్తి దేవాః ।
సచత్వదేకేషు నిపాతసాధ్యో బ్రహ్మాజ్గభూర్బ్రహ్మణి యోజితాత్మా ॥
(కుమార-3-15)

అను శ్లోక సందర్భమున పదవాక్యప్రమాణజ్ఞుడైన మల్లినాథసూరి మంత్రన్యాస పూర్వకముగా బ్రహ్మమును ధ్యానించుచు (మంత్రన్యాసపూర్వకం బ్రహ్మధ్యాయన్నిత్యర్థః అని వ్యాఖ్యానించినాడు.

కావున సదాశివుడే న్యాసములననుష్ఠించగా మనబోటి ప్రాకృతులకు న్యాసానుష్ఠానమెంత ముఖ్యమో అపరిత్యాజ్యమో బుద్ధిమంతులు గ్రహించకపోరు. అఖిల దర్శన సార్వభౌములైన శ్రీమదప్పయదీక్షితేంద్రులు గూడ తాము వ్రాసిన 'శివార్చన ప్రకాశః' అను గ్రంథమునందు గూడ మేము నుడివిన సిద్ధాంతమునే ప్రతిపాదించినారు.

ఇట్లు విచారించ న్యాసవిధిని సంపూర్ణముగా నిర్వర్తించుకొని కృతకృత్యుడైన సాధకుడు సర్వయోగి పూజ్యుడై విరాజిల్లును. అతనికి పూజింపదగినవారు లేకపోవుటయే గాక స్వయముగ పరమేశ్వర స్వరూపుడగుటచేత నతడే యందరకు పూజ్యుడని -

'నాస్త్యస్య పూజ్యో లోకేషు పితృ మాతృముఖోజనః ।
స ఏవ పూజ్యస్సర్వేషాం సస్స్వయం పరమేశ్వరః ॥'

న్యాసఫలమును నుడివి న్యస్తగాత్రుడైన సాధకుడెవ్వని క్రోధమున నమస్కరించునో వాడు సద్యస్కాలముననే యవసాదనము నొందగలడని న్యాసమహిమాతిశయమును సప్రమాణముగ ప్రకటించినారు.

ఇంకను సూక్ష్మేక్షికతో పరిశీలించగా ప్రాకృతత్వ ధర్మాపనోదన పూర్వకముగా పూజనీయ దేవతాత్వరూప దివ్యత్వమునను సంధించు న్యాసములకు పరమ ప్రయోజనము సాధకునకద్వితీయ బ్రహ్మ భావమును

కలిగించుటయేయని న్యాసతత్త్వము నామూలాగ్రమునెఱింగిన శ్రీభాస్కరరాయలు సేతుబంధమున-

'ఖం వాయుమగ్నిం సలిలం మహీంచ
జ్యోతీంషి సత్త్వాది దిశోద్రుమాదీన్ ।
సరిత్ సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం
యత్కించభూతం ప్రణమేదనన్యః॥'

అను విష్ణుభాగవత వచనానుసారము దేవ్యనన్యత్వము ననుభవించుచున్న సాధకునకు తనతోగూడ సర్వము నమస్కార్యమే యగుచున్నదియని నుడివినచో తనకంటె తాను నమస్కరింపదగినవాడు ఉత్కృష్టుడే యనుటచేత అభేదస్థితికి విరోధము దాపురించు చున్నదిగదా! మరియు విజాతీయ ప్రత్యయము తిరస్కరింపబడకపోవుటచేత న్యాసవిధిని నిర్వర్తించుకొనినట్టి పురుషధౌరేయునికి గూడ సర్వపూజ్యత్వహానియు తప్పదు గదా! తనకంటెను ఉత్కృష్టమగు మరియొక తత్త్వము నంగీకరించినచో పూర్వమువలె భేదము నపనయించుట యెట్లని సంశయించరాదు.

తాదాత్మ్యంగీకార సందర్భమున 'అన్యోన్యగురవో విప్రాః' అను న్యాయమును పురస్కరించుకొని యొండొకరికి నమస్కరించుపట్టున వాస్తవమైన ఉత్కృష్టాప కృష్టత్వము లేకున్నను నమస్కార్య నమస్కర్తృ నిమిత్తకమైన తాత్కాలికమైన కల్పిత భేదము కన్పడుచున్నను పరమార్థముగ అభేద తాత్పర్యము లక్ష్యమగుటచే అది (కల్పితభేదము) అకించిత్కరమే కాగలదు. ఐనను తనకు తాను నమస్కరించుకొనుట పొసగమి స్వభిన్నత్వము గూడ అచట విశేషణీయము కాగలదు గదాయని శంక రాగా తనయందును బ్రహ్మభావనచేత 'తస్మైమహ్యాం నమో నమః' అను అభియుక్త వచనానుసారము స్వనమస్యత్వమిష్టమే కాగలదు.

అముద్రితాలు అసంపూర్ణగ్రంథాలు

1 నామ సాహస్రి

విష్ణు సహస్ర నామ శాంకర భాష్య స్వ పద్యమయ కృతిః.

2 ఆంధ్ర ఋషులు భావ లహరులు

3 జ్యోత్స్నాలక్ష్మీ కూంసా శతశ్లోకీ

Department of History of Medicine

వైద్యచరిత్ర శాఖ

సంస్కృత పండితుడు

Upgraded Department of History of Medicine.

శృంగేరి శారదాపీఠ ఆస్థాన విద్వాంసులు
సాహిత్యశిరోమణి, ఆయుర్వేదాచార్య

శాస్త్రుల విశ్వనాథశర్మగారు

జననీజనకులు	:	శాస్త్రుల గుండయ్యశాస్త్రి-అన్నపూర్ణమ్మ
జన్మతేది	:	4-3-1926
జన్మస్థలము	:	శివంపేట, నర్సాపురం (తా), మెదక్ జిల్లా
విద్యార్హతలు	:	సాహిత్యశిరోమణి(1949), హిందీభూషణ(1953), ఆంధ్రభాషాప్రవీణ(1955), వేదాన్త బి.ఓ.ఎల్.(1958), వ్యాకరణ బి.ఓ.ఎల్.(1959), ఆయుర్వేదాచార్య(1965), కరపాత్రిస్వామిశ్రీచరణులనుండి పాదుకాంతదీక్ష(1978).
ముద్రిత గ్రంథములు	:	రాజోపచార పూజాకల్పః(1960), శోభకృత్‌వత్సర క్షయాధిమాసమీమాంసా(1963), శ్రీవనదుర్గాసుప్రభాతమ్(1969), ఏడుపాయలు వనదుర్గా గరుడగంగా మాహాత్మ్యము (1963), పౌరోహిత్యమీమాంసా(1970), విశ్వసంస్కృత శతాబ్దిగ్రంథః-ఆంధ్రరాజ్యవిభాగః(1973), ఖేదసంహితా చారిత్రాకానుశీలనమ్, రాజమాననోల్లాసము (ఆంధ్రభాషా వివరణము-చారిత్రాకానుశీలనము)(1993).
పరిష్కరణము	:	శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః
పురస్కారములు	:	గజారోహణము (1961) కనకాభిషేకము (1985)
స్థాపించిన సంస్థలు	:	ఆంధ్రప్రదేశీయ పురోహిత బ్రాహ్మణ పరిషత్ వ్యవస్థానము (1971), ఆంధ్రప్రదేశీయ పురోహిత బ్రాహ్మణ వేదవిద్యా పీఠమ్ (1971), శాంకరాద్వైత సంస్కృత పాఠశాల (1982).
శ్రీకైవల్యము	:	5-5-1985

కేశవ గ్రాఫిక్స్, వరంగల్. 9866568549